

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΔΑΝΕΙΣΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΩΝ ΟΡΜΗ.

Μεταξύ τῶν ἀμειλίκτων κατηγορῶν καὶ τῶν θερμῶν ὑπερασπιστῶν τῆς δημοσίας πίστεως ὑπάρχει μέση τις ὁδὸς, τὴν ὁποίαν ἐν ἐκάστη ἐποχῇ καὶ χώρα ἢ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων διανοίγει. Πῶς! Ὅταν τὸ σκάφος τῆς πολιτείας πρόκειται νὰ καταστραφῇ, ἢ σωτηρία αὐτοῦ, καθ' ὅσον δεῖται χρημάτων, πρέπει νὰ προσδοκᾶται μόνον ἐκ τῶν τακτικῶν ἢ τῶν ἐκτάκτων φόρων; Ἄλλ' αἱ πηγαὶ αὐτῶν μαρτυροῦσι τὴν ἐπερχομένην ἐκ τῆς ἐπὶ θύραις κοινωνικῆς συμφορᾶς ξηρασίαν. Εἰς τοιαύτην δὲ περίπτωσιν, καὶ ἄλλας κατεπίγοντος τῆς χώρας διαφέροντος, ἢ προσφυγῇ πρὸς τὴν δημοσίαν πίστιν ἀποβαίνει ἀληθῶς ἡ μόνη σωστικὴ. Καὶ πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι, καθόσον τὸ δάνειον χρησιμεύει ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἀξία αὐτοῦ σώζεται ὀλόκληρος ἐν τῷ ὑψίστῳ ἐθνικῷ ἀγαθῷ, τῆς ἐλευθερίας ἦτοι, ἀνεξαρτησίας καὶ περαιτέρω τοῦ κράτους ἀκμῆς.

Ἄφ' ἐτέρου λίαν ἰσχνὴ εἶναι ἡ ἰδέα, ὅτι τὰ ἐθνικὰ δάνεια αὐξάνουσι τῆς χώρας τὰ πλούτη. Ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι πρόκειται περὶ ἔθνος, τὸ ὁποῖον δανεῖζεται παρὰ τῶν ξένων ὅπως χρεωκοπήσῃ, εἶναι πρόδηλον ὅτι καὶ τὰ δημόσια δάνεια, ὅπως καὶ τὰ ἰδιωτικά, ἀντιπροσωπεύονται ἐκ τῆς ὑποχρεώσεως τῆς ἐπιστροφῆς. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκ τῆς χρήσεως ὠφέλειαν, ἀντιπροσωπεύεται αὕτη ἐκ τοῦ τόκου, καὶ ἰδιαιτέρως ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν δανείων, ἐκ τῆς ἀναδιβάσεως τοῦ ἐπιστρεπτέου κεφαλαίου εἰς ἀνώτερον πολλαχίς τοῦ

πραγματικῶς δανεισθέντος ποσοῦ. Βεβαίως κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ πάλιν δύναται νὰ ἀπομείνη ὠφέλεια παρὰ τῷ ὀφειλέτῃ· ἀλλὰ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ κινήσεως τῶν ἀλλοτρίων χρημάτων. Ἐὰν ἐχρησίμωσαν ταῦτα εἰς τὰς ἰδιοτροπίας τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ, ἐὰν ἐρρίφθησαν εἰς τὴν ἀβύσσον τῆς ἀφρονος καταναλώσεως, τί μένει τῷ δανειζομένῳ ἰδιώτῃ εἰς ὁμοίας περιστάσεις, ἵνα μείνη καὶ παρὰ τῷ δανειζομένῳ ἔθνει; Διότι ἡ αὐτὴ βεβαίως λογικὴ καὶ διὰ τὸ μείζον ἐθνικὸν ἄτομον, ἐπὶ τῇ ἐπομένῃ μεγάλῃ περιπλέον διαφορᾷ, ὅτι ἐνῶ τὸ μερικὸν ἄτομον δύναται νὰ μεταχειρισθῇ καὶ δὴ ἐπιτυχῶς τὰ ἀτομικὰ δάνειά του εἰς βιομηχανικὴν καλλιέργειαν, τὸ γενικὸν ἄτομον δὲν εἶναι ἐκ φύσεως προωρισμένον εἰς τοιαύτην βιομηχανικὴν χρῆσιν τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ δανείων.

Τοιαῦτα εἶναι αἱ ἀρχαί. Ἄς ἴδωμεν ἤδη καὶ τὴν ἐφαρμογὴν των. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ K. Dudley Baxter τὰ ἐθνικὰ δάνεια τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, συμποσούμενα κατὰ τὸ 1848 εἰς 1 700 000 000 λίρ. στερλ., ἀνέβησαν μέχρι τοῦ 1873 εἰς 4 680 000 000 λ. στ. Ἐνδεικτικωτάτη δὲ εἶναι ἡ κατὰ μέσον ὄρον ἐνιαυσία αὔξησις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ 1861—1874, διότι ἀνέρχεται εἰς 200 000 000 λ. στ. Ὑποτιθεμένου λοιπὸν, ὅτι ἡ τάσις αὕτη θὰ ἐξακολουθήσῃ μέχρι τέλους τοῦ παρόντος αἰῶνος, οἱ κατ' αὐτὸ περιλειπόμενοι θὰ ἴδωσι τὴν καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητα στενάζουσαν ὑπὸ τὸ βάρος χρέους 560 περίπου διλιουνίων δραχμῶν! Τῇ ἀληθείᾳ ἔχει τί φοβερὸν τὸ μέλλον τοῦτο τῶν ἀπογόνων. Ἐὰν κατὰ μέσον ὄρον ὑπολογισθῇ εἰς 5 τοῖς % ὁ ἀναγκαῖος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κολοσαίου τούτου κεφαλαίου τόκος, ἰδοὺ ὅτι μετὰ 25 ἔτη οἱ προϋπολογισμοὶ τῶν ἐθνῶν πρέπει νὰ ἐπιφορτισθῶσι κατ' ἔτος διὰ 5 $\frac{1}{2}$ περίπου διλιουνίων δραχμῶν.

Οὕτως ἡ ὁδὸς τῶν ἐθνικῶν δανείων ἀποκρύπτει σοβαρωτάτους κινδύνους. Ἐὰν βεβαίως ὑπάρχωσιν ἔκτακτοι περιστάσεις, καθιστῶσαι ἀπαραίτητων τὴν ταχίστην διὰ τῆς ἐθνικῆς πίστεως εὔρεσιν τῶν ἀναγκαίων κεφαλαίων ὡς π.χ.

ὁ δίκαιος τῆς ἀμύνης πόλεμος, ἡ ἀποσόβησις τῶν αἰφνιδίων τῆς ἐπικρατείας δεινῶν, ἡ ἐκτέλεσις κυβερνητικῶν ἐν γένει ἔργων, ἰδιαιτέρως εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν καὶ πρόοδον ἀναφερομένων· ἀφ' ἐτέρου ἡ ὅλη φρόνησις συνίσταται εἰς τὴν ὅσον ἐνεστὶν ἀνθρωπίνως πρόληψιν τῶν κοινωνικῶν περιπλοκῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ παρόντος διὰ τῶν ἰδίων πρὸ πάντων πόρων αὐτοῦ, ἀπλῶς εἰς ἐπικουρίαν καλουμένου τοῦ μέλλοντος. Ἐννοῶ ὅτι αἱ ψήφοι τῶν ἐπερχομένων γενεῶν ὀλίγον ἐπὶ τοιούτων θεμάτων ὑπολογίζονται. Τοιαύτη πάντοτε ἡ τύχη τῶν ἀπόντων. Ἐν τούτοις θαυμάζω μᾶλλον ἐκεῖνον τὸν πολιτικὸν διευθυντὴν τῶν τυχῶν τῆς πατρίδος του, ὅστις μετὰ τὸν θάνατόν του δὲν περιμένει τὸν κατακλυσμόν.

Ἡ λειτουργία τῶν ἐθνικῶν δανείων ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν διαφόρων κυβερνητικῶν σκοπῶν ἀποτελεῖ τὴν λυδίαν λίθον, ἐφ' ἧς δοκιμάζεται ἡ μεγάλη πολιτικὴ ἐπιστήμη. Ἐὰν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐν σχεδίῳ δημοσίων ἐπιχειρήσεων θὰ ἀναφανῶσι κατὰ τοὺς πιθανωτέρους ὑπολογισμοὺς βραδύτερον τῆς ἐπελευσομένης ὡς ἐκ τοῦ δανειστικοῦ βάρους ἐθνικῆς χρεωκοπίας, ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ ὁμοιάζει τὴν ναυτικὴν ἐκείνην ἐμπειρίαν, ἣτις συνίσταται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ναυαγίου κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ πλοῦ. Ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην χρησιμωτάτη μελέτη ἀποτελεῖται ἐκ τῶν σημείων, τὰ ὅποια δεικνύει ἡ προμνησθεῖσα τεραστία τῶν ἐθνικῶν δανείων τάσις πρὸς αὔξησιν. Εἶναι ἄρα γε καταδεδικασμένος ὁ καθ' ἡμᾶς πολιτισμὸς, ἵνα ἐν τῇ μείζονι αὐτοῦ ἀναπτύξῃ, ὅποιαν καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ὑπόσχεται ὁ μετ' ὀλίγον χρόνος, ἵνα εὖρη συγχρόνως καὶ τὸ θλιβερὸν τέλος του ἐν τῇ κοινωνικῇ διαδικασίᾳ τῆς σ υ ν ὀ ρ ο μ ῆ ς τῶν δανειστῶν αὐτοῦ;

Ἐὰν ἐπιθεωρήσωμεν τὰ διάφορα ἔργα, ἅτινα μέχρι ταῦδε κατ' ἐξοχὴν ἐχαρακτήρισαν τὴν δραστηριότητα τῶν ἐθνῶν, μεγάλη καταβόθρα, ἐν ἣ τὰ κεφάλαια τῆς ἐθνικῆς πίστεως κατεβυθίσθησαν, εἶναι, γενικῶς εἰπεῖν, ὁ πόλεμος ὑπὸ τὴν διττὴν αὐτοῦ μορφήν τῆς διαθεσιμότητος καὶ τῆς ἐνεργείας.

Ὁλος ὁ θόρυβος τοῦ νεωτέρου πολεμικοῦ πνεύματος ἀναλύεται εἰς τὰ ἑκατομμύρια, τὰ ὁποῖα αἱ Κυβερνήσεις δανείζονται παρὰ τῶν κεφαλαιούχων ἢ ἀντλοῦσιν ἐκ τῆς εὐπειθείας τῶν φορολογουμένων, ἐπὶ σκοπῷ πληρώσεως πίθου ἐντελῶς ὁμοίου πρὸς τὸν μυθολογούμενον τῶν Δαναίδων, διότι ἀμφοτέροι στεροῦνται πυθμένος ἐνώπιον τῶν ἐσαεὶ ἀνανεουμένων ἀναγκῶν.

Ἀναμφιβόλως ἡ ἐποψὶς τῆς πολεμικῆς διαθεσιμότητος εἶναι βαρυτέρα διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Πρὶν καταστραφῶσιν ἑκατομμύρια τινα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καταβροχθίζονται ἐν τῇ ἀενάῳ εἰρηνικῇ προπαρασκευῇ δεκαπλάσιοι καὶ ἑκατονταπλάσιοι ποσότητες. Ἡ ἐνοπλος εἰρήνη εἶναι τὸ μεγαλείτερον στίγμα (μεθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἀναγκαιότητα) εἰς τὸ μέτωπον τῆς πεφωτισμένης ἡμῶν ἐποχῆς. ὦ! τῆς αἰωνίας φύσεως τῆς ἀνθρωπότητος! Ὅπως ὁ ἄγριος τῶν δασῶν περιφέρεται μετὰ τοῦ ἀσφαλιστηρίου ροπάλου του, οὕτω καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν πρέπει νὰ ἔχωσι πάντοτε ἕτοιμον τὸ πυροβόλον αὐτῶν. Ἡ παγκόσμιος λοιπὸν ἀδελφότης εἶναι χίμαιρα ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἡμετέρου Πλανήτου; Μήπως ὅλαι αἱ ὑποσχέσεις τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας ἦσαν ἵνα καρπώμεθα αὐτῆς, κρατοῦνται ἀείποτε εἰς τὰς χεῖρας τὴν ἀδελφοκτόνον μάχαιραν;

Ἀπέναντι τῶν μεγάλων ποσοτήτων, τὰς ὁποίας ἡ κατάρτα τοῦ πολέμου συμπαρασύρει μετὰ πολλῶν ἔτι ἀνωτέρων ἠθικῶν τοῦ κόσμου τούτου ἀγαθῶν, μικρὸν εἶναι σχετικῶς τὸ πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν κυβερνητικῶν ἔργων ρεῦμα τῶν ἐθνικῶν δανείων. Πρέπει δὲ νὰ γίνῃ ὡς πρὸς αὐτὰ ἡ ἐξῆς κυριωτάτη διάκρισις, διότι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀδηγοῦνται ταῦτα εἰς ὀλέθρια βουλευματα τῆς ματαιοδοξίας, τῆς πονηρίας ἢ τῆς ἀνικανότητος, ἐλάχιστον δὲ μέρος εἰς τὰς πραγματικὰς τῆς ἐπικρατείας ἀνάγκας. Ἡ ἀκριβὴς ἐπὶ τῶν κυβερνητικῶν ἔργων ἐννοία ἡδύνατο ἐπὶ τοῦ προκειμένου νὰ ρίψῃ ἀρχοῦν πρὸς τὸ θέμα φῶς. Ἐν γένει ὅ,τι ἡ ἰδιωτικὴ βιομηχανία δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ, περιορίζει ἀναλόγως τὴν κυβερνητικὴν ἀποστολήν. Τί π. χ. θὰ ἐλεγέ τις, εἰάν τὸ

κράτος ἀνελάμβανεν εἰς ἑαυτὸ τὴν προμήθειαν τῶν ἡμερησίων ἐφοδίων τῆς ζωῆς τῶν ὑπηκόων! Ἄπ' ἐναντίας διαφέρει ἡ συγκοινωνία, ἡ ὑγιεινὴ τῆς χώρας ἀποκατάστασις καὶ ἐν γένει ἡ ἐπιχειρήσις ἔργων ὑπερτέρων τῆς ἐταιριστικῆς τῶν ἀτόμων δυνάμεως, διότι εἰς ταῦτα δύναται καὶ ὀφείλει ἡ ἐπικράτεια νὰ συντρέχῃ κατὰ τὸ μέτρον τῆς κοινῆς αὐτῶν ὠφελείας.

Ἄλλὰ συμβαίνει πολλάκις σπατάλη μὲν ἐν τοῖς τακτικοῖς πόροις τῆς ἐπικρατείας, ἀναγραφή δὲ κατόπιν εἰς τὴν τῆς ἐθνικῆς πίστεως σημαίαν γενναίας τινὸς ἰδέας ἢ ἀπαιτήτου ἀνάγκης, ὅπως ἐπιβαρυνθῇ τὸ ἔθνος διὰ προσθήκης νέων δανείων εἰς τὰ παλαιά. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι πονηρὰ μέθοδος, ἀξία τῆς αὐστηροτέρας τῶν λαῶν ἐπιτιμῆσεως. Ἡ δὲ μερὶς τῆς ματαιότητος ἐν τοῖς ἐθνικοῖς δανείοις περιέχει τὸ μυστήριον τῶν πλείστων ἡγεμονικῶν καὶ κυβερνητικῶν λάμπσεων, πρὸς τὰς ὁποίας ἔπρεπε διὰ παντὸς νὰ κλεισθῇ ἡ θύρα τοῦ οἰκονομικοῦ τῶν ἐθνῶν ναοῦ. Πόσαι ἀλγηδόνες δὲν ἤθελον τοιοῦτοτρόπως ἀφαιρεθῆ ἐκ τῆς βιωτικῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀναπτύξεως! Διότι ἡ μέθη τῶν μεγάλων εἶναι πολὺ διὰ τοὺς μικροὺς δαπανηρά. Ἐνῶ π. χ. θριαμβικὴ ἀψὶς φαίνεται σεμνὸν ἀγλαίσμα εἰς τὰ ὄμματα αὐτῆς διεφθαρμένης, ἐν ταῖς στενωποῖς τῶν πόλεων στενάζουσιν οἰκογένειαι, τῶν ὁποίων ἡ ἀνέχεια ἡδύνατο νὰ ἐλαττωθῇ μετὰ τοῦ φορολογικοῦ βάρους ἢ ὅπερ ταῦτόν τοῦ ἐκ τῶν δανείων βάρους, ἀφοῦ καὶ ταῦτα πάντως διὰ φόρων θέλουσι πληρωθῆ.

Ἐν γένει ἡ λογικωτέρα ἐποψὶς τῶν ἐθνικῶν δανείων ἀναφαίνεται ἐν ταῖς ἐπικουρίαις τῶν Κυβερνήσεων πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων ἐκείνων, ὡς προεξέθεσα, κοινωφελῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἄλλως θὰ ἦσαν ἀκατόρθωτα. Διὰ τοῦ μέσου τῆς ἐθνικῆς πίστεως αἱ γενεαὶ συνεταιρίζονται πρὸς ἀλλήλας. Μέχρις ὅμως τίνος ὀρίου; Ὅτι δὲν πρέπει νὰ οἰκοδομῆ τις νῦν διὰ χρημάτων τῶν μετὰ δύο π. χ. αἰῶνας ἐλευσομένων, διδάσκει ἡ ἀπλουστέρα δικαιοσύνη. Ὑποθεθῆσθω ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἐπικράτεια, ὅπως κατασκευάσῃ

σιδηροδρόμους ἐπὶ τῶν ὄρεινῶν αὐτῆς κορυφῶν, δανείζεται μεγάλα κεφάλαια εἰς βάρος τῆς πέμπτης μετὰ τὴν ζῶσαν γενεᾶς. Ἐν διαστήματι 125 ἐτῶν ὁ πληθυσμὸς τῶν ὄρεινῶν τούτων κορυφῶν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θέλει τριπλασιασθῆ. Ἄρα γε ἡ κίνησις αὐτοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν θὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ συγκεφαλαιούμενον ἄθροισμα τῆς σιδηροδρομικῆς δαπάνης καὶ τῶν τόκων αὐτῆς; Ἄφινω ὅτι πρόκειται περὶ χρονικοῦ διαστήματος καθ' ὃ ἠδύναντο νὰ ἐπιτελεσθῶσιν αἱ μεγαλειότεραι περὶ τὴν ἐν γένει μηχανικὴν μεταρρυθμίσεις. Ἐὰν αἱ παρατηρήσεις αὗται προφανῶς ἔχωσιν ἀξίαν σχετικὴν, δύνανται ὅμως νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μέτρον τῶν ὀρίων τῆς ἐν λόγῳ μεταξὺ τῶν αἰῶνων δανειστικῆς συνεργασίας.

Πόσον ἄρα γε μέρος ἐκ τῶν 560 διλιουνίων δραχμῶν, τὰ ὅποια κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ K. Dudley Baxter ὁ 19^{ος} αἰὼν θὰ ἐπιρρίψῃ ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ ἐπομένου, ἀνήκει εἰς τὴν λεηλογισμένην τοῦ ἐθνικοῦ δανείου ἰδέαν; Δυστυχῶς ἡ ἱκανότης λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν μᾶλλον ἐπὶ τῆς συνομολογήσεως καὶ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ δανείου ἢ ἐπὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ. Συνήθως δραστήριοι ἄνθρωποι κατορθώνουσι τὴν ἐν τοῖς ταμείοις τῆς ἐπικρατείας εἰσαγωγὴν κεφαλαίων, τὰ ὅποια ἡ πολυἀριθμὸς χορεία τῶν ἐθνικῶν προμηθευτῶν (φανερῶν ἢ κρυφίων) διασκορπίζει τῆδε κάκεισε, μὴ λησμονοῦσα καὶ τὸ ἴδιον ἑαυτῆς συμφέρον.

Ἐὰν ἤξευρον οἱ λαοὶ τί ἀκριβῶς περιέρχεται αὐτοῖς ἐπὶ τέλους ἐκ τῶν βαρέων δανείων, τὰ ὅποια οἱ ἄρχοντες τῶν συνομολογοῦσιν, ἤθελον συνδέσει τόσον στενῶς τὸ βαλάντιόν τῶν μετὰ τοῦ πολιτεύματός τῶν, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ θὰ ἀπετελεῖτο ἐντεῦθεν ἡ μεγαλειότερα τῶν αἰῶνων κοινωνικὴ μεταβολή. Ἄλλ' ὅπως συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, συντρέχουσι πλεῖστα ὅσα ἐλατήρια εἰς διασκότισιν τῆς ἀληθείας, καὶ αἱ ἐλπίδες ἀδιακόπως παραπέμπονται εἰς τὸ ἀπώτερον μέλλον, «ἕως ἂν φωτισθῶσι πολλοὶ καὶ πληθυνθῇ ἡ γυνῶσις.»

Ο ΙΣΘΜΟΣ ΤΟΥ ΣΟΥΕΖ.

Ἡ διώρυξις τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ εἶχεν ἀναπτέρωσει πολλὰς ἐλπίδας διὰ τὴν περαιτέρω ἐπίδοσιν τῆς ναυτικῆς ἡμῶν χώρας. Κειμένη αὕτη ἀντικρυ σχεδὸν τῆς διώρυγος καὶ ὡς δάκτυλος τῆς Εὐρώπης παρατεταμένος, ἐθεωρήθη ὡς ἡ φυσικωτέρα διάβασις μεταξὺ ἀπωτέρας Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἄλλ' ὁ δάκτυλος οὗτος εἶναι ἀπλοῦν ἐτι γεωγραφικὸν σχῆμα. Μὴ συνδεόμενος δὲ μετὰ τῆς μεγάλης ἡπειρωτικῆς ζωῆς διὰ τῆς ταχείας τῆς ξηρᾶς συγκοινωνίας, ἀποτελοῦσης τὴν ψυχὴν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, ἐξ ἀνάγκης περιωρίσθη εἰς τοὺς ἰδίους πόρους.

Ἐποιοὶ τινες εἶναι οὗτοι, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ μεταβίβασιν; Ἀπαντῶσιν αἱ ἐπόμεναι τῆς Καταστατικῆς πληροφορίαί, τὰς ὁποίας δανείζομαι ἐκ σχετικῶν δημοσιεύσεων τῆς Αἰγυπτιακῆς κυβερνήσεως, δεικνυσῶν τὴν καθολικὴν ἀπὸ τοῦ 1870—1872 κίνησιν τῆς διώρυγος. Κατὰ μὲν τὸ 1870 διεβιβάσθησαν 502 πλοῖα (300 ἀπὸ Πόρτ-Σαῖδ εἰς Σουέζ καὶ 202 τὰνάπαλιν), ἐξ ὧν 49 πολεμικά, 426 ἀτμοκίνητα καὶ 27 ἰστιοφόρα, τόνων τὸ ὅλον 444 709· κατὰ δὲ τὸ 1871 διεβιβάσθησαν 765 πλοῖα (424 ἀπὸ Πόρτ-Σαῖδ εἰς Σουέζ καὶ 344 τὰνάπαλιν), ἐξ ὧν 63 πολεμικά, 643 ἀτμοκίνητα καὶ 59 ἰστιοφόρα, τόνων τὸ ὅλον 764 467· κατὰ δὲ τὸ 1872 διεβιβάσθησαν 1082 πλοῖα (564 ἀπὸ Πόρτ-Σαῖδ εἰς Σουέζ καὶ 518 τὰνάπαλιν), ἐξ ὧν 68 πολεμικά, 950 ἀτμοκίνητα καὶ 64 ἰστιοφόρα, τόνων τὸ ὅλον 1 442 647. Ἐν ὅλῃ τῇ τριετεί ταύτῃ κινήσει, εἰς πλοῖα τὸ ὅλον 2 359 καὶ τόνους τὸ ὅλον 2 647 793, ἀντιπροσωπεύει τὴν Ἑλλάδα 1 μόνον πλοῖον (τῷ 1870) καὶ τοῦτο 48 μόλις τόνων! Ἐν πλοῖον ἔχει νὰ δείξῃ καὶ ἡ Τύνις (τῷ 1872) ἀλλὰ τόνων 726, ἐπίσης ἐν καὶ ἡ ἀπω-

τάτη Ζανζιβάρ (τῷ 1870), ἀλλὰ τόνων 884. Πόσον ὀδυνηρὰ σύγκρισις! . . .

Ἀπέναντι τῆς κατωτάτης ταύτης βαθμίδος ἐν τῇ ὀσημέραι ἐπιτεινομένη κυκλοφορία τοῦ Σουεζ τὴν ἀνωτάτην κατέχει ἡ χώρα, ἣτις ἦτο καὶ πρὶν κυρία τῆς διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλπίδος πρὸς τὴν Ἰνδίαν ὁδοῦ. Ἐννοῶ τὴν Ἀγγλίαν, τῆς ὁποίας τὸ ναυτικὸν ἐξ ὅλης τῆς ἐκτεθείσης τριετοῦς τοῦ Σουεζ κινήσεως περιέλαβεν εἰς ἑαυτὸ πλεόντων $\frac{2}{3}$, ἦτοι λεπτομερέστερον τῷ 1870 μὲν 329 πλοῖα 298 229 τόνους, τῷ 1871 δὲ 502 πλοῖα 539 824 τόνους, τῷ 1872 δὲ 758 πλοῖα 1 058 689 τόνους. Κατόπιν ἔρχεται τὸ Γαλλικόν, ἀλλὰ πολὺ κατόπιν· τῷ 1870 μὲν 55 πλοῖα 81 979 τόνους, τῷ 1871 δὲ 67 πλοῖα 90 083 τόνους, τῷ 1872 δὲ 81 πλοῖα 164 649 τόνους. Ἀκολουθῶς τὸ Αὐστριακόν τῷ 1870 μὲν 26 πλοῖα 19 622 τόνους, τῷ 1871 δὲ 66 πλοῖα 40 962 τόνους, τῷ 1872 δὲ 60 πλοῖα 52 022 τόνους. Εἰς πλήρη ἀπαρίθμησιν τῶν ἐπικρατειῶν, αἵτινες ἔλαβον μέρος εἰς τὴν συγκοινωνίαν τοῦ Σουεζ καθ' ἅπασαν τὴν περὶ ἧς πρόκειται περίοδον προστεθήτωσαν ἡ Ἰταλία (125 πλ. 86 566 τόν.), ἡ Τουρκία (78 πλ. 58 874 τόν.), ἡ Αἴγυπτος (70 πλ. 46 173 τόν.), ἡ Γερμανία (21 πλ. 15 745 τόν.), ἡ Ὀλλανδία (20 πλ. 31 153 τόν.), ἡ Ρωσσία (17 πλ. 18 925 τόν.), ἡ Ἰσπανία (16 πλ. 1 648 τόν.), ἡ Πορτογαλλία (13 πλ. 9 657 τόν.), ἡ Σουηδία (8 πλ. 6 414 τόν.), ἡ Ἀμερική (6 πλ. 5 724 τόν.), τὸ Βέλγιον (4 πλ. 4 400 τόν.), ἡ Δανία (3 πλ. 1 890 τόν.) καὶ ἡ Βερμανία (2 πλ. 846 τόν.).

Ἡ μεγάλη αὕτη διεθνῆς ναυτικῆς ἐργασία, ἣτις διαβαίνει εἰς τὰ πρόθυρα ἡμῶν σχεδὸν ἀπαρατήρητος, εἶναι προωρισμένη εἰς ἐπὶ πολὺ μείζονα τῆς ἄνω ἐκτεθείσης ἀνάπτυξιν. Οὕτω κατὰ τὸ 1873 τὰ διελθόντα τὴν διώρυγα τοῦ Σουεζ πλοῖα ὑπελογίσθησαν εἰς 1 173, δυνάμει 1 620 000 τόνων, ἦτοι 94 πλοῖα καὶ 177 383 τόνοι ὑπεράνω τῶν τοῦ 1872. Εἰς ἐντελῆ καλλιέργειαν τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Σουεζ ἐκ πρώτης ὄψεως νομίζει τις, ὅτι ἀναπόφευκτος εἶναι ἡ μετα-

βολὴ τοῦ ἰστιοφόρου ναυτικοῦ εἰς ἀτμοκίνητον, ὅρος τοῦτέστι δύσκολος ἐπὶ τοῦ παρόντος διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ναυτιλίαν. Καὶ ὅμως, ἐὰν ὁ ἀναγνώστης ἐπρόσεξεν εἰς τὴν γενομένην ἀνωτέρω ἀνάλυσιν τῆς Σουεζείου συγκοινωνίας, βλέπομεν ὅτι καὶ τὰ ἰστιοφόρα πλοῖα μετ' ἐπιμονῆς συνηγωνίσθησαν· 27 τῷ 1870, 59 τῷ 1871 καὶ 64 τῷ 1872.

Βεβαίως κυριώτατος ὅρος εἰς τὴν μεταξὺ δύο τόπων ναυτικὴν συγκοινωνίαν εἶναι ἡ ἀμοιβαίότης εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς συναλλαγῆς αὐτῶν. Δύναται λοιπὸν νὰ παρατηρήσῃ τις, ὅτι ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ἡ Ἑλληνικὴ χώρα μειονεκτεῖ τῶν λοιπῶν. Ἐν πρώτοις εἶναι εὐαπόδεκτον τὸ ἐναντίον. Ἡ Ἑλληνικὴ χώρα ἐν τῇ ναυτικῇ αὐτῆς ἀναπτύξει περιέχει τὰ μᾶλλον ἐκτεταμένα παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἵνα ἡ ποικιλία τῆς καταναλώσεως καὶ τῆς παραγωγῆς αὐτῆς μὴ ἀντίκειται εἰς ἀμέσους ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῆς ἀπωτάτης Ἀσίας. Νομίζω δὲ, ὅτι κατὰ τοῦτο ὁ ἐμπορικώτερος τῶν ἡμετέρων θαλασσῶν σταθμὸς, ἡ Ἐρμούπολις, δεικνύει σπουδαῖα σημεῖα ἀτεχνίας, μὴ στρέφων γενναίως τὰς ἐμπορικὰς αὐτοῦ δυνάμεις πρὸς τὰς ἀμέσους πηγὰς τῶν ἐξωτερικῶν προϊόντων. Ἀντὶ νὰ ὀδύρηται διὰ τὴν ἐκ τῶν χειρῶν τῆς ἀπόδρασιν τοῦ διαμετακομιστικοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἐμπορίου, ἔπρεπε μᾶλλον νὰ φροντίσῃ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν αὐτοῦ διὰ τῆς νέας ὁδοῦ τὴν ὁποίαν τῷ δεικνύει ἡ νέα τοῦ Σουεζ παγκοσμία ὁδός. Θὰ εἶπη τις γιγαντιαῖον ἔργον. Τῇ ἀληθείᾳ, δὲν τὸ ἀρνοῦμαι. Ἀλλ' ὑποθέτω, ὅτι ὁ ἀστὴρ τῆς ἐμπορικῆς μεγαλοφυίας δὲν ἔδυσεν ἀκόμη διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἐπὶ ἄλλην ἐποψιν ὅπως τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν εἶναι ἐξόχως διεθνές (ἀπόδειξις τὰ ἐπ' αὐτοῦ διαβαίνοντα τὸν Εὐξείνιον Πόντον προϊόντα), ἵ τίνος ἔνεκεν δὲν δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ τοῦτο τὴν αὐτὴν πρακτικὴν καὶ πρὸς τὰ διαβαίνοντα τὸν ἰσθμὸν τοῦ Σουεζ; Ἡ οἰκονομικὴ σημασία τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ κατέχει σχετικῶς τὴν πρώτην τάξιν ἐν τῷ γενικῷ τῆς Εὐρώπης ἐμπορίῳ. Ἐὰν βεβαίως ἀπαιτῆται ἐπέκτασις τῆς ἐμπειρίας καὶ μετατροπὴ τῆς ναυτιλίας εἰς

μείζονας σκαφῶν διαστάσεις, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι, συνεργούσης βαθμηδὸν (ἀναλόγως τῆς προόδου τῆς ἐποχῆς) καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ, δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπανέλθῃ ἡ Ἑλληνικὴ σημαία εἰς τὰς μεμακρυσμένας θαλάσσας, ἔνθα τὴν ἐδόξασαν ἄλλοτε οἱ στόλοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ Πτολεμαίων.

Ἡ γλῶσσα τοῦ ἐμπορίου εἶναι κατὰ τοῦτο λῖαν ἐκφραστικὴ. Ἴδου ὁ βάμβαξ, ἡ μέταξα, ὁ καφφές, τὸ ὀρύζιον κλπ. τρέφουσιν ζωηροτάτην συναλλαγὴν ἐκ τῶν θαλασσῶν τούτων πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς Εὐρώπην, ἣτις ἀφ' ἐτέρου ἀποστέλλει μέχρι τῶν ἀπωτάτων χωρῶν μεταξύ ἄλλων τὸν λιθάνθρακα τῆς Ἀγγλίας καὶ τὸ ἄλας τῆς Ἰταλίας. Μήπως τὸ Ἑλληνικὸν ἄλας δὲν ἀντέχει εἰς τὴν ὑγρασίαν τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ;

ΠΤΩΧΟΛΟΓΙΑ.

Καὶ οἰκονομικῶς πολλὴ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἡ διαφορὰ καὶ ποικίλη. Κατὰ τὴν διαφορὰν ταύτην διακρίνονται αἱ τάξεις τῶν ἀνθρώπων, ἡ τάξις τῶν πλουσίων, τῶν μέσων, τῶν πενήτων καὶ ἡ τῶν πτωχῶν.

Πένητες λέγονται οἱ οἰονεὶ πονοῦντες καὶ ἐκ τοῦ πόνου καὶ τῆς ἐργασίας αὐτῶν μόλις τὰ πρὸς τὸ ζῆν πορίζομενοι, πτωχοὶ δὲ ὅσοι καὶ πονοῦντες δὲν δύνανται νὰ πορισθῶσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Τουναντίον δὲ μέσοι μὲν εἶνε οἱ διὰ τῆς ἐργασίας αὐτῶν ὅχι μόνον τὰ πρὸς τὸ ἀνέτως ζῆν πορίζομενοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτῶν δι' ἡμέρας ἀνάγκης ἀποθησαυρίζοντες, κεκτημένοι δὲ καὶ περιουσίαν δι' ἧς νὰ δύνανται νὰ ὑφίστανται ἀκινδύνως μετρίας τοῦ βίου ἀτυχίας, πλούσιοι δὲ εἶνε οἱ οὐχὶ μόνον πόρους ἔχοντες διαρκεῖς πολὺ τὸ μέτρον τοῦ ἀνέτως ζῆν ὑπερβάλλοντας, ἀλλὰ καὶ περιουσίαν μα-

κρὰν δι' ἧς καὶ σπουδαίας οἰκονομικὰς ἀτυχίας σχεδὸν ἀνεπαισθῆτως νὰ διέρχωνται, ὅταν αὐταὶ δὲν ἦνε συχναὶ καὶ ἐπάλληλοι.

Οὔτε ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ μεγάνορος ἔξοχα πλούτου οὔτε αἱ πολιτικαὶ ἀρεταὶ τῶν μέσων οὔτε τὸ συχνὸν κόσμημα τῆς ἀρετῆς, ἡ πενία, εἶνε τὸ ἀντικείμενον τῆς παρούσης μελέτης. Τὸ θέμα ἡμῶν στερεῖται καθ' ἑαυτὸ ποιήσεως ὡς πᾶν νόσημα, νόσημα δὲ τι ἀτομικὸν καὶ κοινωνικὸν εἶνε ἡ πτωχία. Ἢ πρὸς τοὺς πτωχοὺς ὅμως σχέσις δὲν στερεῖται μὲν ποιήσεως, καθόσον καὶ αὕτη κανονίζεται κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς γενναιοτάτης τῶν ἀρετῶν, τῆς ἀκραιφνοῦς φιλανθρωπίας καὶ ἀληθοῦς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, ἀλλὰ πολλῆς δεῖται σκέψεως καὶ ἀκριβοῦς. Μόνον καθόσον εἶνε ἀντικείμενον σκέψεως ἡ ἐπιμέλεια τῶν πτωχῶν ἐξετάζομεν καὶ ἡμεῖς ταύτην ἐνταῦθα, τὰ ποιητικὰ αὐτῆς ἔωντες χαίρειν.

Ἀρχὴ πάσης περὶ πτωχῶν ὑγιῶς σκέψεως εἶναι ἡ διάκρισις τῶν δυναμένων μὲν ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ μὴ βουλομένων, ἀπὸ τῆς ἀπλῶς ἀδυνατούντων. Καὶ ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ ἔλλειψις θελήσεως εἶνε πολλαπλῆ. Δὲν θέλει τις νὰ ἐργασθῇ ἢ διότι ἔνεκα ἀτυχιῶν ἀπεθαρρύνθη καὶ ἀπληπίσθη περὶ τῆς διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων προσπορίσεως τῶν πρὸς τὸ ζῆν, ἢ δι' ἀργίαν καὶ νωθρίαν, καθόσον προτιμᾷ ἀντὶ διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐργασίας νὰ ζῆ διὰ τῶν ἐλεῶν ἄλλων. Ἡ ἀδυναμία δὲ πάλιν ἢ εἶνε φυσικὴ τις ὡς ἐπὶ παίδων, γερόντων, νοσοῦντων, ἢ περιστατικὴ ὡς ἐπὶ τῶν δυναμένων καὶ βουλομένων ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ ἐπὶ τινα χρόνον μὴ εὐρισκόντων ἐργασίαν. Ἡ περιστατικὴ ἀδυναμία εἶναι ὡς τὰ πολλὰ παροδική, ἢ φυσικὴ εἶναι μὲν ἐνίοτε παροδικὴ ὡς ἐπὶ παροδικῶν νόσων καὶ διὰ παιδικὴν ἡλικίαν, δύναται ὅμως νὰ ἦνε καὶ διαρκής.

Πᾶσα ὑγιῆς τῶν πτωχῶν ἐπιμέλεια πρέπει νὰ ἦνε διάφορος κατὰ τὰς διαφορὰς τῶν πτωχῶν τάξεις. Κατ' ἀρχὴν πάντῃ διάφορος ἐπὶ τῶν δυναμένων ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ μὴ βουλομένων, καὶ ἐπὶ τῶν βουλομένων μὲν ἴσως ἀλλ'

δυνατούντων. Ἐπειτα πρέπει νὰ διαποικίλληται αὕτη κατὰ τὰ διάφορα ἐκάστης τάξεως εἶδη. Ἄλλη ἢ ἐπιμέλεια τῶν ἀνικάνων ἐστὶ παίδων καὶ ἄλλη ἢ τῶν ἀνικάνων καταστάντων γερόντων. Διὰ τὰ ἐκθετα βρέφη εἶνε ἀνάγκη βρεφοκομείων, διὰ τοὺς νοσοῦντας νοσοκομείων, διὰ τοὺς τυφλοὺς, κωφολάλους οἰκονομικὴ χρησιμοποίησις τῶν ὑπαρχουσῶν αὐτοῖς δυνάμεων διὰ διδασχῆς καὶ σχολείων. Καὶ ἐπὶ τῶν μὴ βουλομένων ἐργάζεσθαι πρέπει νὰ ἦνε ἄλλη ἢ ἐπιμέλεια τῶν ἀποθεαρρυσμένων καὶ ἄλλη ἢ τῶν νωθρῶν καὶ ἀργῶν.

Καὶ περὶ μὲν νοσοκομείων, σχολείων τυφλῶν, κωφολάλων καὶ τῶν τοιοῦτων δὲν ποιούμεθα ἐνταῦθα λόγον, διότι ἢ θεωρία αὐτῶν δὲν εἶνε ἀπλῶς οἰκονομικὴ, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἐπὶ ἄλλων στηρίζεται τεχνικῶν ἀρχῶν, ἡμεῖς δὲ τὴν πτωχεῖαν μόνον ὡς οἰκονομικὸν ἐξετάζομεν νόσημα, καθόσον ἔχει δῆλα δὴ οἰκονομικὰς αἰτίας καὶ οἰκονομικῆς χρήζει θεραπείας.

Α'.

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ.

Πᾶς ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον τοῦτον φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ἐφόδιον πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, σωματικὰς τινὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις. Αἱ δυνάμεις αὗται εἶνε φύσει διάφοροι κατὰ τοὺς ἀνθρώπους, καθίστανται δὲ διάφοροι καὶ διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς ἀναπτύξεως. Μία τούτων καὶ οὐχὶ ἢ εὐτελεσετάτη εἶνε ἢ πρὸς οἰκονομίαν. Ἡ περὶ τὴν οἰκονομίαν φρόνησις εἶνε φυσικὴ τις εἰς πάντας ἀνθρώπους εἶνε δὲ ἐπιδεκτικὴ φυσικῶν διαφορῶν ὡς καὶ ποικίλης ἀναπτύξεως. Διὰ τοῦτο καὶ πολλαὶ παρατηροῦνται αἱ διαφοραὶ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν οἰκονομικότητα, τούτων δὲ αἱ μὲν ἔχουσιν αἰτίαν διάφορον φύσιν, αἱ δὲ διάφορον ἀγωγὴν.

Ἡ ἀληθὴς τῆς νόσου φύσις συνίσταται εἰς τοῦτο ὅτι ὁ πτωχὸς διὰ τῶν φυσικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων

ὡς καὶ διὰ τῆς πρὸς οἰκονομίαν φρονήσεως δὲν δύναται νὰ πορισθῆς τὰ ἀπολύτως πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, ἀλλ' ἔχει ἀνάγκη τῆς συνδρομῆς ἄλλων μὴ ὑποχρέων ὄντων πρὸς τοῦτο. Αἱ δὲ παθολογικαὶ αὐτῆς διαφοραὶ εἶνε αἱ ἐξῆς. Ὁ πτωχὸς στερεῖται σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων ὥστε ἐκ τῆς χρήσεως αὐτῶν νὰ πορίζηται τὰ ἀπολύτως πρὸς ζῶν ἀναγκαῖα. Ὁ πτωχὸς δὲν στερεῖται μὲν ἐργατικῶν δυνάμεων ἱκανῶν, ἀλλὰ δὲν εὐρίσκει ἐργασίαν, διότι διὰ κρίσιν τινα δὲν ὑπάρχει ζήτησις αὐτῆς ἢ διότι ἔνεκα ἀτυχιῶν ἀπεθαρρύνθη ἢ ἀπηλπίσθη ἢ διότι τέλος δὲν ἔχει ἱκανὴν φρόνησιν ἵνα ποιήσῃται κατάλληλον τῆς ἐργατικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος χρήσιν. Ἡ βαρυτάτη καὶ δλεθριωτάτη κατάστασις εἶναι ἢ τοῦ πτωχοῦ ἐκείνου ὅστις φυσικῶν δυνάμεων δὲν στερεῖται, δύναται δὲ ἐργαζόμενος νὰ πορίζηται ἱκανὰ, ἀλλὰ δὲν ἐργάζεται, διότι δὲν θέλει, προτιμῶν τὸν ἐξ ἐλεημοσύνης πορισμὸν (ἢ ἐπαιτεῖα).

Τὰ οἰκονομικὰ αἰτία τῆς νόσου εἶνε δύο α) ἔλλειψις ἢ ἀνεπαρκὴς παραγωγὴ, β) ὑπερβολικὴ ἀνάλωσις. Τὰ αἰτία ταῦτα δύνανται μόνον, δύνανται δὲ καὶ συνδυασμένα νὰ παράγωσι τὴν πτωχεῖαν. Ἀμφότερα δὲ ἢ προέρχονται ἐξ ὑπαιτιότητος τῶν πτωχῶν ἢ εἶνε ἀπλῶς τυχηρά. Ἡ πορεῖα τῆς νόσου ἐπὶ μόνου τοῦ ἐσχάτου καταλεχθέντος τῆς πτωχείας εἶδους, τῆς ἐπαιτείας, δύναται νὰ λάβῃ ἐπικίνδυνον χαρακτήρα, καθόσον δύναται νὰ ἐκτραπῆ εἰς τὸ ἐγκλημα. Ἡ μετάβασις δὲν εἶνε δύσκολος· διότι ὅταν τις, ἐνῶ δύναται ἐκ τῆς ἐργασίας του νὰ ζῆ, νομίζῃ ὅτι πρέπει νὰ ζῆ ἐκ τῆς παραγωγῆς τῶν ἄλλων, εὐκόλως δύναται νὰ ἐκτραπῆ νὰ νομίζῃ ὅτι καὶ ἀκόντων αὐτῶν πρέπει νὰ ζῆ ἐκ τοῦ ἰδρωτός καὶ τῶν ἀποθησαυρισμάτων τῆς ἐργασίας των.

Β'.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ.

1. Ἀρχαὶ πάσης περὶ πτωχῶν ὑγιῶς φροντίδος.

Ὡς ἐπὶ πάσης θεραπείας οὕτως καὶ ἐνταῦθα ἢ ὅλη τέχνη

συνίσταται εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ὑγιῶν μερῶν, εἰς ἐνδυνάμωσιν τῶν νοσοῦντων καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας ἐφόσον εἶνε αὕτη ἐφικτή.

Ἐπειδὴ, ὡς καὶ πρότερον ἐν τῇ παθολογίᾳ εἶδομεν, πολλάι αἱ διαφοραὶ ἐν τῇ πτωχίᾳ, διὰ τοῦτο πρὸ παντὸς ἀπαιτεῖται ἀκριβὴς διάγνωσις τῆς καταστάσεως τοῦ πτωχοῦ, ἵνα πρὸς αὐτὴν γένηται ἡ θεραπεία. Πρῶτον λοιπὸν ἀξίωμα ὑγιοῦςθεραπείας εἶνε· φρόντισον πρὸ παντὸς νὰ γνωρίσῃς τὴν ἀληθῆ τῶν πτωχοῦ κατάστασιν ὡς καὶ τὰ αἷτια τῆς πτωχίας αὐτοῦ καὶ μὴ βοήθει μὴδὲν πρὶν γνωρίσῃς ἀκριβῶς τὰ κατ' αὐτόν· διότι κακῶς διδόμενα ἐλεημοσύνη βλάπτουσι, ὡς βλάπτουσι κατὰ κανόνα τὰ φάρμακα ὅταν δίδωνται τυχαίως ἢτοι ἄνευ διαγνώσεως καὶ διαγνώσεως ἀκριβοῦς τῆς νόσου.

Ἐπειδὴ ἡ πτωχία ὡς τὰ πολλὰ ἔχει καὶ ἠθικὰς αἰτίαι, ἡ ἀληθῆς ἐπιμέλεια τῶν πτωχῶν πρέπει νὰ ἦνε ἀληθῆς αὐτῶν παιδαγωγία. Διότι, ὡς εἶδομεν πρότερον, ἡ πτωχία σπανιώτατα ἔχει αἰτίαν τελείαν ἔλλειψιν ἐργατικῶν δυνάμεων, τούναντίον ἡ συχνοτάτη πάντοτε περίπτωσις εἶνε ὅτι ὁ πτωχὸς ἢ δὲν θέλει ἢ δὲν γνωρίζει νὰ ποιήσῃται τὴν προσήκουσαν αὐτῶν χρῆσιν. Εἰς τοὺς τελευταίους τούτους ἡ ἄμεσος συνδρομὴ ἀπλῆ διδομένη βλάπτει τὸν μὴ θέλοντα, τὸν ἐπαίτην, καθιστᾷ νωθρότερον, τοὺς λοιποὺς δύναται νὰ καταστήσῃ ἐπαίτας. Διὰ ταῦτα ἐπιμελοῦ οὐχὶ μόνον τοῦ σώματος ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ πτωχοῦ καὶ πρὸ παντὸς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· φρόντισον νὰ διεγείρῃς εἰς τὸν ἀπελπιν θάρρος, εἰς τὸν ἐπαίτην συναίσθησιν πῶς τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἀξίας καὶ θὰ εὐεργετήσῃς πολλῶν μείζονα καὶ ἀληθεστέραν εὐεργεσίαν ἢ ἂν συνέδραμες αὐτοὺς διὰ χορηγιῶν γενναϊότατα.

Πτωχοὶ δὲν εἶναι μόνοι οἱ ζητοῦντες. Πολλοὶ ὑπάρχουσιν ἔτι, οὓς συνέχει ἡ συστολὴ ἀφανεῖς μὲν, ἀλλὰ τόσῳ δυστυχεστέρους. Φρόντισον νὰ προλάβῃς αὐτοὺς ἔτι συνεσταλμένους καὶ αἰσχυνομένους, πρὶν φθάσωσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν ζητούντων καὶ ὀχληρῶς ζητούντων. Τοῦ αἰσχυνομένου

ἡ θεραπεία εἶνε πολλῶν εὐκολωτέρα τοῦ ἀπολέσαντος τὴν αἰσχύνην, διότι ἡ οικονομικὴ αὐτοῦ δύναμις εἶνε οὕτως εἰπεῖν ἀκεραία, παλαίει δὲ αἰδοῦμενος γενναίως κατὰ τῆς ἀτυχίας, εὐκόλυνον αὐτῷ τὴν σωτηρίαν πρὶν ἢ τὸ ναυάγιον γένηται πλήρες.

Καθόλου εἰπεῖν φρόντισον νὰ προλαμβάνῃς μᾶλλον τὴν πτωχίαν ἢ νὰ τὴν θεραπεύῃς, προλάμβανε δὲ αὐτὴν διὰ τῆς συνηθείας εἰς ἐξοικονομήσεις καὶ δι' ἠθικοποιήσεως τῶν ἐργατῶν καὶ ἐν γένει τῶν ἐκθέτων εἰς πτωχίαν Δαπάνα μὲν πάντα τὰ χάριν τῶν πτωχῶν συλλεχθέντα, ἀλλὰ μετὰ οικονομικῆς φρονήσεως. Πρὸ παντὸς φυλάττου μὴ διὰ τῶν χορηγιῶν σου δὲν περιστέλλῃς ἀλλὰ τούναντίον ἀυξάνῃς τὸν ἀριθμὸν τῶν πτωχῶν.

2. Προληπτικὰ τῆς πτωχίας μέτρα.

Ἢν προληπτικὸν τῆς πτωχίας μέτρον σκοπεῖ τοῦτο, νὰ ἀσφαλίσῃ τὰς ἐργατικὰς τάξεις ἀπὸ ἀτυχιῶν καὶ ἀναγκῶν ἐκτάκτων. Ἰδοῦ δὲ ποῖα τοιαῦτα μέτρα ἀνεκάλυψε ἡ ἀγαθοποιία.

α) Πιστωτικὰ καθιδρύματα χορηγοῦντα μικρὰς εἰς τοὺς ἐνδεῖς πιστώσεις ἐπὶ βραχεῖ τόκῳ ἢ ἄνευ τόκου, καὶ ἐπὶ ἐνεχύρῳ ἢ ἄνευ ἐνεχύρου (Leihhaeuser, **Monts de pieté**). Τὸ ἄνευ τόκου καὶ ἄνευ ἐνεχύρου δάνειον εἶνε τρόπος τις πτωχῶν συνδρομῆς ἔχων τοῦτο καλὸν ὅτι ὁ εὐεργετούμενος νομίζει καὶ ἐλπίζει νὰ ἀποκατασταθῇ οικονομικῶς χωρὶς ὡς ἐνδεὴς νὰ ζητήσῃ καὶ λάβῃ βοήθειαν. Ὀφελιμώτερον ἐνεργοῦσι τὰ καθιδρύματα τὰ δανειζόντα μικρὰ κεφάλαια ἐπὶ μετρίῳ τόκῳ καὶ ἐπὶ ἐνεχύρῳ, καθόσον ἐπιτείνουσι τὴν ἐργασίαν τοῦ δανεισθέντος πρὸς λύσιν τοῦ χρέους. Τὰ τελευταῖα καθιδρύματα συνιστῶνται συνήθως παρὰ τῆς ἀρχῆς καὶ ἐφευρέθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ σώσωσι τοὺς ἐργατικὸς ἀπὸ τῆς τοκογλυφίας, δυστυχῶς ἢ ἱστορία των ἀποδεικνύει ὅτι καὶ εἰς τὴν ἀσωτίαν παρέσχον καὶ παρέχουσι εὐκολίαν, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὴν κλοπὴν.

β) Τα μετὰ οἰκονομιῶν, ἐν οἷς δύνανται οἱ ἐργατικοὶ νὰ ἀποταμιεύωσι τὰς μικρὰς αὐτῶν οἰκονομίας (Caisnes d' epargnes, Sparcassen). Τὰ ταμεῖα ταῦτα δέχονται μικρὰς καταβολὰς μέχρις ἐλαχίστου τινος ὄρου, μεταχειρίζονται ταύτας παραγωγικῶς, πληρώνουσι μικρὸν τόκον καὶ ἐπιστρέφουσι τὰ δοθέντα ἅμα τῇ αἰτήσει ἢ ἐντὸς μικρὰς προθεσμίας. Ἡ ὠφέλεια αὐτῶν εἶνε σπουδαιοτάτη. Οὐχὶ σπανίως τὰ μικρὰ περισσεύματα οἱ ἐργατικοὶ, μὴ θεωροῦντες ὅτι ἐξ αὐτῶν δύνανται τι καὶ χρήσιμον νὰ κατορθώσωσι, προτιμῶσι νὰ σπαταλῶσι ἐπιλέγοντες ὅτι ἐξ αὐτῶν εἶνε ἀδύνατον νὰ γείνωμεν πλούσιοι. Καὶ ὅμως ἐκ τῶν μικρῶν τούτων περισσευμάτων ὅταν ὑπάρχη ἡ εὐκολία τῆς ἀποταμιεύσεως, πολλοὶ πλούσιοι μὲν δὲν ἐδυνήθησαν νὰ γείνωσι, ἐβελτίωσαν ὅμως σπουδαίως τὴν θέσιν των. Διότι ἐκ τῶν μικρῶν τούτων ἀποταμιευμάτων σχηματίζεται πολυλάκις μικρὸν πρὸς ἐπιχείρησίν τινα κεφάλαιον, δι' αὐτῶν δὲ καὶ σώζονται πολλάκις ἀπὸ τῆς ἐσχάτης ἐνδεΐας, ἣτις ἄλλως ἐπέρχεται βεβαία καὶ ἐκ τῶν ἐλαφροτάτων τοῦ βίου ἀτυχῶν.

γ) Αἱ πολυειδεῖς ἀσφαλιστικαὶ ἐταιρίαι ἰδίως αἱ ἀσφαλιστικαὶ τῆς ζωῆς, καθόσον οὐχὶ σπανίως καὶ δὴ οὐχὶ μόνον ἐν ταῖς ἐργατικαῖς τάξεσι ἀλλὰ καὶ ἐν εὐπορωτέραις καὶ ἀνωτέραις, ἅπασαι πολλάκις αἱ ἐλπίδες τῆς οἰκογενείας στηρίζονται εἰς τὰς προσόδους καὶ τὴν ἐργασίαν ἐνὸς προσώπου, τὸ ὅποῖον ἀρρωστῆσαν ἢ θανόν τὴν ὅλην οἰκογένειαν δύναται νὰ περιαγάγῃ εἰς τὴν ἐσχάτην ἐνδειαν.

γ) Συνεταιρισμοί. Οὗτοι δύνανται νὰ συνδυάσωσι τὰς ὠφελείας τῶν ταμείων τῶν οἰκονομιῶν καὶ τῶν πιστωτικῶν καθιδρυμάτων, ὡς καὶ τὰς τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐταιριῶν, καθόσον ἐκ τῶν μικρῶν εἰσφορῶν δύνανται ἀπάσας δι' ἑαυτῶν νὰ κατορθώσωσι συνεταιριζόμενοι οἱ ἐργατικοί. Ἄλλ' οἱ συνεταιρισμοὶ κατορθοῦσι καὶ πλέον τι, καθιστῶσιν εἰς τοὺς ἐργατικοὺς ἐφικτὰς ἐπιχειρήσεις, αἵτινες ἄλλως θὰ ἦσαν ἀδύνατοι εἰς αὐτούς. Ὁ τελευταῖος λόγος εἶνε κυρίως ὁ δὸς ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐφεύρεσιν αὐτῶν, ὁ αὐτὸς δὲ

καὶ ἰδίως ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῶν κεφαλαιούχων καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς οἰκονομικῆς ἀπ' αὐτῶν ἀνεξαρτησίας συνετέλεσαν εἰς τὴν ὀπωσοῦν ἐπιτυχίαν αὐτῶν. Ἡ ἰδέα τοῦ ἐφευρήματος ἔπρεπε νὰ διεγείρῃ ἐνθουσιασμόν παρὰ ταῖς ἐργατικαῖς τάξεσι. Διὰ δὲ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ἐπιτεινομένης ἀντιδράσεως τῶν τάξεων κατάρθρωσεν ὁ συνεταιρισμὸς πλείστας νὰ ὑπερβῇ δυσχερείας. Ὑπολείπονται ὅμως ἔτι πολλάι.

3. Συστήματα ἐπιμελείας καὶ συνδρομῆς τῶν ἤδη πτωχευσάντων.

Ἄλλοτε ἡ πτωχοτροφία ἐθεωρεῖτο ἰδιωτικόν τι καθήκον. Ὁ φιλόπλοσος καὶ φιλελεῆμων ἐβόηθει τὸν εἰς γνῶσιν αὐτοῦ ἐλθόντα πτωχὸν καὶ δὴ κατὰ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάγκην τούτου. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ἀμέσου σχέσεως τοῦ εὐεργετουμένου καὶ τοῦ εὐεργετοῦντος ἔχει ἀρετὰς, καθόσον συντείνει τὰ μέγιστα, τὸν διαχωρισμὸν τῶν τάξεων δι' ἀμοιβαίας συμπαθείας νὰ σμικρύνῃ καὶ εἰ δυνατόν νὰ καταστήσῃ ἀνεπαίσθητον. Ὁ μὲν πλούσιος ἔχει ἄμεσον τὴν ἐκ τῆς ἀγαθοεργίας εὐχαρίστησιν, ὁ δὲ πτωχὸς συνδέεται πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ ἱεροῦ αἰσθήματος τῆς εὐγνωμοσύνης. Ἄλλὰ δυστυχῶς δὲν δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰ μὴ ἐν μικραῖς κοινωνίαις καὶ ἐν ὅσῳ ὁ ἀριθμὸς τῶν πτωχῶν εἶναι μέτριος, οἱ δὲ πτωχοὶ κατὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῶν καὶ τὴν διαγωγὴν γνωστοὶ τοῖς πᾶσι. Ὅταν αἱ κοινωνίαι μεγαλυνηθῶσιν ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν πτωχῶν πολλαπλασιασθῇ, τότε ἀποτυγχάνει συνήθως ἐντελῶς, διότι ὁ μὲν ἐλεῶν δὲν γινώσκει τίνα εὐεργετεῖ, ἀγύρται δὲ εὐκόλως λαμβάνουσι τὴν θέσιν τῶν πτωχῶν.

Διάμεσον εἶνε τὸ σύστημα τῆς ἐπιμελείας τῶν πτωχῶν δι' ἐταιριῶν, σωματείων καὶ ἰδίως διὰ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε τὸ μόνον κατάλληλον εἰς μετρίας κοινωνίας, καθόσον ἀποφεύγεται μὲν ὁ κίνδυνος τῆς ἀπονομῆς ἐλεῶν εἰς ἀναξίους διὰ τῆς συστηματικῆς ἐνεργείας τῶν ἐπιμελουμένων, διὰ τὸ ἐκούσιον δὲ τῶν συνεισφορῶν οἱ πλούσιοι καὶ οἱ εὐποροὶ φιλόπλοσοι δὲν στεροῦνται τῆς εὐχαριστήσεως τῆς ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς πληρώσεως φιλόπλοσου καθήκοντος.

Δυστυχῶς καὶ τὸ σύστημα τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐπαρκεσθῆ εἰς μεγάλας κοινωνίας καὶ ἐπὶ μεγάλου πληθυσμοῦ πτωχῶν, ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη ὀργανικωτέρου καὶ συντονότερου συστήματος. Οἱ πτωχοὶ πληθυνόμενοι καθίστανται ἐπικίνδunami τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ· ἡ ἐπιμέλεια αὐτῶν δὲν δύναται λοιπὸν νὰ ἐμπιστευθῆ εἰς ἰδιωτικὰς ἐταιρίας ἢ σωματεῖα, οὐδὲ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μόνην, ἀλλ' ἡ πολιτεία ὀφείλει νὰ ἐπιληφθῆ καὶ τῆς ἐπιμελείας τῶν πτωχῶν ὡς ἑνὸς τῶν σπουδαιοτέρων αὐτῆς καθηκόντων. Εἶνε δὲ ἀδιάφορον ἂν αὕτη ἐπιλαμβάνηται τῆς ἐπιμελείας αὐτῶν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, διὰ τῶν κοινοτήτων ἢ ἄλλων σωματείων, ὡς εἶνε ἀδιάφορον καὶ ἐπὶ ἄλλων κυβερνητικῶν καθηκόντων ἂν τὴν φροντίδα αὐτῶν ἡ πολιτεία ἀνατίθῃ εἰς διάμεσα συστήματα αὐτοδιοικήσεως.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο σύστημα εἶνε τὸ διὰ φορολογίας συνάγον τὰ πρὸς πτωχοτροφίαν ἀναγκαῖα. Εἴτε ἡ φορολογία εἶνε ἔμμεσος δι' ἐπιβολῆς δασμῶν ἐπὶ ἀντικειμένων πολυτελείας καὶ τῶν τοιούτων, εἴτε ἄμεσος, ἀρχὴ ὅμως πάντοτε τοῦ συστήματος εἶνε ὅτι δι' αὐτῆς πρέπει νὰ εἰσπράττωνται οὐχὶ ὅσα ἐλέη προαιροῦνται οἱ φιλόπτωχοι, ἀλλὰ παρὰ πάντων τῶν φόρου ὑποτελῶν τῆς πολιτείας μελῶν ὅσα εἶνε εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν πτωχῶν ἀναγκαῖα.

Τὸ παρὰ Διαμαρτυρομένοις καὶ ἰδίως ἐν βορείαις χώραις ἐπικρατοῦν σύστημα τῆς αὐστηρᾶς φορολογίας, τοῦτο εἰσήχθη μετὰ μεγάλας κοινωνικὰς ἀτυχίας καὶ δὴ τὸ πρῶτον ὡς προσωρινὸν μέτρον. Ἀλλ' ἀφοῦ ἄπαξ εἰσήχθη καὶ κατέβαλλε ρίζας, ἡ κατάργησις αὐτοῦ κατέστη σχεδὸν πάντῃ ἀδύνατος.

Τὸ σύστημα ἔχει ὁμολογουμένως ἀρετάς. α) Δι' αὐτοῦ προϋπολογίζονται ἐπ' ἀκριβὲς καὶ εἰσπράττονται ὅσα ἀναγκαῖα εἰς περίθαλψιν τῶν πτωχῶν, ἐκλείπει δὲ ἡ ἀβεβαιότης τῶν ἐκουσίων προσφορῶν. β) Δι' αὐτοῦ δύναται νὰ δικαιολογηθῆ μᾶλλον ἢ αὐστηρὰ ἀπαγορεύσεις τῆς ἐπαιτείας, διότι ὅταν ἀναγκαῖως συνεισφέρῃ τις ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, ὅσα ἀναγκαῖα χάριν αὐτῶν, δικαιούται νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς ἀρχῆς νὰ ἦνε ἀπηλλαγμένος ἐπαιτικῶν ὀχλήσεων. γ) Δι'

ἀκριβοῦς ἐπιτηρήσεως καὶ ἀστυνομίας ἀποχωρίζονται οἱ ἀγύρται ἀπὸ τῶν ἀληθῶς πτωχῶν. δ) Περὶ πάντων δὲ δύναται νὰ ληφθῆ ἀκριβὲς καὶ ἐπιμελὲς ἀλλὰ καὶ αὐστηρὰ πρόνοια. Τοιαῦται αἱ τοῦ συστήματος ἀρεταὶ ἀλλ' ἔχει καὶ ἐλλείψεις καὶ ἐλλείψεις σπουδαίας. Οὐδὲ ἔχγιον σχεδὸν τῆς ἠθικῆς σχέσεως μεταξὺ τοῦ εὐεργετοῦντος καὶ τοῦ εὐεργετούμενου. Ἡ ἀναγκαστικὴ συνεισφορὰ καταστρέφει ἐν τῷ πλουσίῳ τὴν ἀγαθοποιίαν· ἐν τῷ πτωχῷ ἐκλείπει ἢ εὐγνωμοσύνη καὶ ἡ συστολὴ καθόσον παρέχεται αὐτῷ οὐχὶ εὐεργέτημα ἀλλὰ δίκαιον.

Διὰ τῆς τοιαύτης σχέσεως τὸ μεταξὺ πλουσίων καὶ πτωχῶν ρήγμα δὲν σμικρύνεται ἀλλ' ὅσημέραι κρατύνεται καὶ καθίσταται ἐπικινδυνώτερον. Ἐν τούτοις ἔνθα πολλὴ μὲν ἢ πτωχία, ὀλίγη δὲ παρὰ τοῖς ἔχουσι ἢ πρὸς ἀγαθοποιίαν ὀρεξίς, τὸ σύστημα τοῦτο πρέπει νὰ εἰσάγηται κατ' ἀνάγκην, εἰ καὶ κατὰ λυπηρὰν πάντοτε ἀνάγκην.

4. Εἰδικὰ μέσα ἐπιμελείας τῶν πτωχῶν.

Πολλὰ ἢ φιλοπτωχία καὶ τὸ φιλόανθρωπον ἐδυνήθη μέχρι τοῦδε νὰ ἀνεύρῃ μέσα ἀμέσου ἐπιμελείας τῶν πτωχῶν. Δυστυχῶς ὅμως οὐδὲν ἄνευ σπουδαίων ἐλλείψεων.

α) Ἐπὶ ἀνηλικίων πτωχῶν.

1) Βρεφοκομεῖα. Ταῦτα συνέστησαν ἵνα περιορισθῆ καὶ, εἰ δυνατόν, ἐκλείψῃ ἢ ἐκθῆσις τῶν παιδῶν καὶ ἡ παιδοκτονία. Δυστυχῶς ὅμως καθίστανται λίαν ἐπικίνδυνα εἰς τὴν δημοσίαν ἠθικὴν, οἷονεὶ ὑποθάλλοντα τὴν ἀκολασίαν καὶ διευκολύνοντα αὐτήν. Ὁ δὲ λόγος τῆς διαφυλάξεως ἀπὸ τῆς παιδοκτονίας καθίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ματαία ἐλπὶς ἔνεκα τῆς μεγάλης θνησιμότητος τῶν ἐν τοῖς βρεφοκομείοις παιδῶν.

2) Καταστήματα πρὸς διαφύλαξιν τῶν ἐργατικῶν παιδῶν μεθ' ἡμέραν εἴτ' ἐπ' ἀμοιβῆν τινη εἴτε καὶ δωρεάν. Ὁ σκοπὸς αὐτῶν εἶνε ἵνα παράσχωσιν εἰς τοὺς γονεῖς τὴν ἡμέραν ἐλευθέρην εἰς ἐργασίαν. Ἀλλ' ὁ σκοπὸς οὗτος μόνος, ἰδίως ὅταν ἡ φύλαξις γίνεται δωρεάν, δὲν συντείνει εἰς

περιστολήν ἀλλ' εἰς αὐξήσιν τῆς πτωχίας, διότι ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ καὶ ἀμεριμνῶντες περὶ τῆς διατροφῆς τῶν τέκνων πολλῶν εὐκολώτερον καὶ ἀπερὶσκεπτότερον συνέρχονται εἰς γάμον οἱ πενόμενοι τῶν ἐργατῶν, ἐκ τῶν τοιούτων δὲ γάμων αὐξάνει μόνον ἡ πτωχία καὶ ἡ δυστυχία. Τὰ καταστήματα ταῦτα δύνανται νὰ φέρωσι ἀγαθοὺς ὅπως οὖν καρπούς ἐὰν ἡ φύλαξις γίνεται ἐπὶ πληρωμῇ μετρίου ποσοῦ, καὶ ἐὰν μετὰ τῆς φυλάξεως συνάπτηται ἀληθῆς τῶν φυλαττομένων παιδαγωγία.

3) Ὁρφανοτροφεῖα. Ταῦτα ἐπιτυγχάνουσι μόνον ἐν σμικρῷ καὶ ὑπὸ καλὴν καὶ λίαν ἐπιμελῆ διεύθυνσιν. Καὶ αὐτῆς δὲ τῆς ἐν σμικρῷ ἐπιμελείας τῶν ὀρφανῶν εἶνε προτιμοτέρα ἢ διαμοίρασις αὐτῶν εἰς ἀγροτικὰς οἰκογενείας, ἐπιτηρουμένης τῆς ἐπιμελείας ὑπὸ περιοδεούντων ἐποπτῶν.

6) Ἐπι ἐν γλί κων.

Γενικοὶ κανόνες. 1) Τὰ διδόμενα τοῖς ἐνγλίκοις πτωχοῖς πρέπει, ὅπου δυνατόν, νὰ δίδωνται οὐχὶ δωρεάν ἀλλ' ἐπὶ ἐργασίᾳ.

2) Ἡ διδομένη βοήθεια καὶ συνδρομὴ νὰ μὴ δίδεται εἰς χρήματα ἀλλ' εἰς τρόφιμα καὶ ἐνδύματα.

3) Ὁ πτωχὸς πρέπει νὰ ἀφίνηται, ὅπου δυνατόν, ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ αὐτοῦ, διότι καὶ οἰκονομικώτερον εἶνε τοῦτο καὶ πρὸς ἠθικοποίησιν συντείνει.

Χάριν τοῦ πρώτου ἰδίως κανόνος ἐφευρέθησαν Α') τὰ ἐργαστήρια τῶν πτωχῶν, ἐν οἷς οἱ μὲν βουλόμενοι εὐρίσκουσι ἐργασίαν, οἱ δὲ μὴ βουλόμενοι ἀναγκάζονται νὰ ἐργασθῶσιν. Αἱ δυσχέρειαι τοῦ καθιδρύματος τούτου εἶνε κυρίως οἰκονομικαί, καθόσον τὸ τίμημα δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἐργασίαν, ἀλλ' εἶνε κατώτερον κατὰ τὴν ἀξίαν ταύτης· ἐκ τοῦ τοιούτου δὲ βλάπτονται κυρίως οἱ ἐλεύθεροι ἐργάται, διότι τὰ ἐργαστήρια ταῦτα ἐπάγονται ἐπικίνδυνον συναγωνισμόν πρὸς αὐτοὺς, καθόσον ὁ συναγωνισμὸς δὲν γίνεται ἐκ τοῦ ἴσου καὶ τοῦ δικαίου. Ἐπίσης μεγάλη ἢ δυσχέρεια ἐν τῇ ἐκποίησιν τῶν προϊόντων τῶν τοιούτων

ἐργαστηρίων διὰ τὸ πολυδάπανον αὐτῶν. Διὰ τοῦτο πάντων τούτων τῶν καθιδρυμάτων ἡ εὐελπις ἀρχὴ ματαιοῦται συνήθως ἐν βραχεῖ χρόνῳ διαστήματι.

Β') Ἀποικίαι πτωχῶν. Αἱ τοιαῦται δύνανται νὰ εὐδοκμήσωσιν εἰς χώρας μὴ πυκνὰ κατοικημένας καὶ ἀνευ ἐπιμελοῦς γεωργίας. Διότι ἐνθα ὁ πληθυσμὸς πολὺς ἀπασα δὲ ἡ χώρα καλλιεργεῖται ἐπιμελῶς καὶ κατὰ τέχνην, ἐνθα καὶ πρὸς γεωργίαν ἀπαιτεῖται ἐπιστήμη καὶ τέχνη, ἐκεῖ δὲν δύναται νὰ ὑπάρχη χῶρος κενὸς δι' ἐργάτας ἀνεπιτηδείους ἀποδειχθέντας κατ' αὐτὸ τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν ἔργον.

ΙΩΑΝ. ΠΑΠΗΛΑΟΥΚΑ ΕΥΤΑΞΙΑΣ.

ΓΕΝΙΚΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ ΝΟΜΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1871 ΚΑΙ 1872.

(Συνέχεια. Ἰδ. προηγούμενον φυλ. σελ. 257).

Ε'. — Ὁ νόμος Τηστ' (26 Μαΐου 1871) ἔχει σημαντικωτάτην ἀποστολήν, διότι ἀποβλέπει εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐντὸς τῶν ὀρίων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἀπαγορεύεται εἰς αὐτὴν ἡ μεταφορὰ τῶν χρηματικῶν κεφαλαίων τοῦ δημοσίου θησαυροῦ ἀπὸ ἐτέρας εἰς ἐτέραν δαπάνην. Ἐκ πρώτης ὄψεως δύναται κατηγορεῖσθαι τις δαπανῶν νὰ ἔχη ἀφθονίαν χρημάτων, ἐνῶ ἄλλη πάσχει ἐξ ἐλλείψεως. Ἀλλ' ὁ νομοθέτης ἐννοεῖ νὰ ἔχη πάντοτε ὑποχείριον τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἥτις δύναται νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς Βουλῆς ἰδιαιτέρον κεφάλαιον διὰ τὴν καθυστεροῦσαν δαπάνην. Βεβαίως οἱ ἄνθρωποι οἵτινες ὑπεστήριξαν καὶ ἐψήφισαν τὸν νόμον τοῦτον ἐννοοῦσι τὴν οὐσίαν αὐτὴν τοῦ συνταγματικῶ πολιτεύματος. Δὲν ὀμιλῶ περὶ τοῦ εἶδους ἐκείνου τῶν πολιτικῶν, οἵτινες εὐρίσκουσι τὸ ἑαυτῶν στάδιον ἐν τῇ διὰ Βασιλικῶν διαταγμάτων

φορολογία του λαού. Δι' αὐτούς ὁ ἀνά χειρας νόμος εἶναι γράμμα νεκρὸν, τὸ ὁποῖον μόνῃ ἢ ἐθνικῇ ἀγανάκτησις δύναται νὰ ζωοποιήσῃ.

ΣΤ'. — Ὁ νόμος Υ' ἀφορᾷ εἰς τὰς περιφήμους ἐκβολὰς τοῦ Λαυρίου, τὰς ὁποίας, ἀφοῦ προηγουμένως ἐκήρυξεν ἐθνικὰς, εἰσάγει εἰς τὴν μεταλλευτικὴν καλλιέργειαν διὰ μέσου τοῦ συναγωνισμοῦ, ἐφ' οὗ κατ' ἐλάχιστον ὀρίζει τὸ δικαίωμα τοῦ δημοσίου εἰς 60 τοὶς % τῆς καθαρᾶς προσόδου, ἐξευρισκομένης διὰ τοῦ κατὰ τριμηνίαν μέσου ὄρου τῶν ἐν Εὐρώπῃ τιμῶν τοῦ ἐκ τῶν ἐκβολάδων μετάλλου μετὰ προηγουμένην ἀφαίρεσιν 300 ὀρ. κατὰ τόνον. λόγῳ παραγωγικῆς ἐν γένει δαπάνης. Ἀνεξαρτήτως τοῦ οἰκονομικοῦ σολοικισμοῦ τῶν %₁₀ τοῦ εἰσοδήματος ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, ὡς καὶ τοῦ αὐθαιρέτου προσδιορισμοῦ τῆς παραγωγικῆς δαπάνης, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὄτι, ἂν μὲν προηγουμένως αἱ ἐκβολαὶ δὲν ἀνήκον εἰς τὸ ἔθνος, τὸ νομοθετικὸν κήρυγμα «ὅτι ἀνήκουσιν αὐτῶ» εἶναι δημευτικόν, ἂν δὲ τούναντίον ἀνήκον εἰς τὸ ἔθνος, τότε τὸ κήρυγμα περιττόν. Ἐκ τῆς πρώτης οὕτως ὄψεως ὁ νόμος ἀντιστρατεύεται φανερῶς πρὸς τὸ Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἀπαγορεύει τὴν δήμευσιν. Ἡ ἐπελθοῦσα κατόπιν σύμβασις μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ἀξιούτων δικαίωματα ἰδιοκτησίας ἐστέρησε τὴν δικαστικὴν τοῦ τόπου ἐξουσίαν τῆς εὐκαιρίας, ἵνα ἀποδείξῃ τὸν μέγαν αὐτῆς ἐν τῇ συνταγματικῇ μηχανῇ προορισμόν, ἐννοῶ τὸν τοῦ φύλακος τῆς νομικῆς ἀρμονίας (1). Ἄλλ' ἐὰν

(1) Ἰδ. Α. Κ. Οἰκονόμου *Λαύριον*, σελ. 170. «Ἡ ἀνάλυσις τῆς δικαστικῆς ἐνεργείας ρίπτει ἀφρονιώτατον ἐπὶ τοῦ ζητήματος φῶς. Ἄμα ὑποβλήθῃ εἰς αὐτὴν ὑπόθεσις τις, ἀμέσως ὁ δικαστὴς ἔχει ἐνώπιον αὐτοῦ ὅλους τοὺς ἐν ἰσχύϊ νόμους (*jus novit curia*). Ἐὰν ἀντιφάσκωσι τινες πρὸς ἀλλήλους, ὁ δικαστὴς θὰ ἐκλέξῃ τὸν ἐπικρατέστερον. Τὸ σύνταγμα ὑπάρχει; Τὸ σύνταγμα ἀπαγορεύει τὴν δήμευσιν, τὴν δουλείαν, τὰ προνόμια τὰ οἰκογενειακά; Οὐδεὶς δύναται νὰ τὰ συγχωρήσῃ. Τὸ σύνταγμα ἀναγνωρίζει τὰ δικαίωματα τῆς δημοσιεύσεως τῶν στοχασμῶν, τοῦ συνεταμιρίζεσθαι; Οὐδεὶς νό-

ἢ σύμβασις ἐματαιώσῃ τὸν νόμον, δὲν ἀνήκει ἐντεῦθεν οὗτος ὀλιγώτερον εἰς τὴν ἱστορίαν. Ζήτημα καθαρῶς δικαστικόν, τὸ περὶ τῶν Λαυριωτικῶν ἐκβολάδων, ἐκκρεμὲς μάλιστα ἐνώπιον τῶν Ἑλληνικῶν δικαστηρίων, μετήχθη ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς κλίμαξ ἀναβάσεως καὶ καταβάσεως τῶν κυβερνήσεων. Ὅπωςδὴποτε ἐξεγεροθέντος τοῦ δημοσίου φρονήματος ἐπὶ τοῖς διαδιδόμενοις ἀμυθήτοις τοῦ Λαυρίου θησαυροῖς, ὁ ἀνά χειρας νόμος εἶναι τελεία ἀπόδειξις τῆς ἀδυναμίας, εἰς ἣν περιέστη ἡ διοικοῦσα τὸν τόπον τάξις, ἵνα διευθύνῃ τὸ ὄσημέραι ἐξογκούμενον κοινωνικὸν ρεῦμα. Ἐντεῦθεν δὲ ἐξηγεῖται καὶ ὁ κατόπιν ἐπελθὼν διοικητικὸς τραγέλαφος, τοῦ ὁποίου αἱ συνέπειαι

μοι δύναται νὰ τὰ καταργήσῃ» σελ. 168 «Ἐὰν αἱ ἀποδείξεις τῆς ἐπὶ τῶν μεταλλείων ἐν γένει, ὑποχθονίων ἄμα καὶ ἐπιχθονίων (ἐκβολαὶδες), κυριότητος τοῦ δημοσίου δὲν εἶναι ἱκαναὶ ὅπως πείσωσι τὸν δικαστὴν, νομίζει ὁ νομοθέτης τοῦ 1871 ὅτι εἶναι αὐτὸς ἀρκετός; Ἐὰν αἱ ἐκβολαὶδες δὲν ἦσαν ἐθνικαὶ δικαίωματι, ἡδύναντο νὰ καταστῶσι τοιαῦται πράγματι; Ἐὰν αἱ ἐκβολαὶδες εἶναι ἰδιωτικαί, κακὸς δικαστὴς θὰ ἦτο ἐκεῖνος, ὅστις ἐφαρμόσει δημευτικὸν νόμον ἀπέναντι τοῦ συντάγματος, τὸ ὁποῖον ἀπαγορεύει τὴν δήμευσιν. Ὁ δικαστὴς εἶναι δούλος τοῦ νόμου ἄλλ' ὑπάρχει νόμος καὶ νόμος καὶ μάλιστα νόμος ὑπέρτερος τῶν λοιπῶν. Τὸ σύνταγμα εἶναι ἡ βᾶσις ἐφ' ἧς στηρίζονται ἡ νομοθετικὴ, ἡ ἐκτελεστικὴ καὶ ἡ δικαστικὴ ἐξουσία. Θὰ ἦν περιέργον ἐὰν ἰσχυρίζετο τις, ὅτι δύναται νὰ ὑπάρξῃ σταθερὰ ἡ οἰκία ἄνευ τῶν θεμελιῶν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο ἐκτὸς τοῦ συντάγματος δὲν ὑπάρχει πλέον νομοθέτης, βασιλεὺς ἢ δικαστὴς, ἀλλ' ἐκτρομακτικὴ ἀντίφασις, τύραννος» σελ. 171. «Ἐποστηρίζω λοιπὸν, ὅτι οὐδέποτε δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐν Ἑλλάδι διάταξις οἰαδήποτε, ἀντιβαίνουσα εἰς τὸ σύνταγμα, χωρὶς νὰ διατρέξῃ ὁ ἐκτελεστὴς αὐτῆς τὸν κίνδυνον τῆς ἐπὶ *συνεργείᾳ τυραννίας* ποινῆς. Ἄμα οὐδεὶς ἄλλος ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς τροποποιήσεως τοῦ συντάγματος ἐκτὸς αὐτοῦ τοῦ ἔθνους, ἢ δικαστικὴ ἐξουσία ἀποτελεῖ ἐπὶ ἐκάστης περιπτώσεως τὸν σωτηριωδέστερον πρόσκαπον. Ἀμέτοχος εἰς τὰ καθόλου, αἰσθάνεται ἐν ταῖς κατὰ μέρος καὶ προκαλεῖ ἄνευ κοινωνικῶν συγκρούσεων τὴν μεγάλην, τὴν ἀδιάλειπτον τοῦ ἔθνους προσοχὴν.

τόσον βαρεῖται ἐπικαθῆνται ἐτι ἐπὶ τε τῆς πολιτείας καὶ τῆς οἰκονομικῆς τοῦ τόπου ἀγορᾶς (1).

Ζ'. — Ἡ ἀνάγκη τῆς συγκοινωνίας ἔδωκε κατὰ τὸ 1871 τὴν ὑπαρξιν εἰς ὀκτώ νόμους, ἐξ ὧν πέντε μὲν περὶ τὴν χερσαίαν, τρεῖς δὲ περὶ τὴν θαλασσίαν. Ἐκ τῶν πρώτων οἱ δύο ἀφορῶσιν εἰς τὴν κατασκευὴν ἐθνικῶν ὁδῶν ἀπὸ τῆς Νέας Πέλλης μέχρις Ἀταλάντης καὶ ἀπὸ Χαλκίδος μέχρις Ἀλιβερίου, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς τὴν ἀτμοκίνητον ἔνωσιν ἀπὸ Πειραιῶς μέχρις Ἀθηνῶν, ἀπὸ Πειραιῶς μέχρι τῶν μεθοριῶν διὰ Λαμίας, καὶ ἀπὸ Πατρῶν μέχρι Κατακόλου, ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῶν συμβάσεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρὸς

(1) Κατὰ τοῦτο δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι τὰ παθήματα ἔσονται μαθήματα. Ὑπολαμβάνω τὴν πολιτικὴν ἀνδρείαν ὡς ὑψηλοτέραν τῆς στρατιωτικῆς. Ἐνῶ εἰς ταύτην ἐξεγείρεται μᾶλλον τὸ θηριῶδες μέρος τῆς ψυχῆς, εἰς ἐκείνην ἀνυψοῦται αὐτὴ εἰς πολὺ ἰδανικώτερον ὄριζοντα. Ὑπὸ ἐτέραν ἐποψίν δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον εἰς τοὺς πολιτικούς ἀγῶνας, ἵνα ζηλεύωσι τὰς δάφνας τῶν δικολαβικῶν στρεψοδικιῶν. Ὀλόκληρον τὸ ζήτημα τοῦ Λαυρίου ἐπὶ τῶν δύο τούτων ἀμαρτημάτων ἐναυάγησεν. — «Ὅτι αἱ ἐκβολαὶ ἦσαν ἀπ' αἰῶνος ἐθνικὴ ἰδιοκτησία τὸ ἀπέδειξε ἐν τῇ περὶ Λαυρίου (1872) πραγματεία μου (σελ. 26, 66, 87, 94, καὶ ἐπ.). Ἀλλ' ὅπως λέγω ἐν αὐτῇ (σελ. 167) «τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ σύγχυσις τῶν ἰδεῶν τῆς δικαιοσύνης τάξεως, ὥστε τὰ ἐθνικὰ δικαιώματα παρέστησαν ὑπὸ τὸ εἰδεχθῆς τῆς βίας ἐνδυμα. Ἐνῶ τὰ δικαιώματα ταῦτα στηρίζονται ἐπὶ ἀκλονήτων ἱστορικῶν καὶ νομικῶν βάσεων, ἰδοὺ θέαμα ἀληθῶς ὀδυνηρὸν πάλιν ἀνίσου μεταξὺ ἀφ' ἐνός ἔθνους ὀλοκλήρου καὶ ἀφ' ἐτέρου ὀλίγων ἰδιωτῶν. Ὅποια ἦν ἡ ἐποχὴ ἐκείνη, καθ' ἣν μετὰ τὴν ἐν Κάννας μάχην, ἐνῶ ὁ Ἀννίβας προσήγγιζε τὴν Ρώμην, ἡ ἐν αὐτῇ Βουλὴ ἐδέχετο τὸν ἠττιθέντα στρατηγὸν μετὰ σταθερότητος καὶ εὐγνωμοσύνης, διότι δὲν ἀπληπίσθη περὶ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος! Ἐν τούτοις ὀλίγοι ξένοι μεταλλευταὶ κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἐνέσπειραν πλειοτέραν φρίκην ἐν συνταγματικῇ πολιτείᾳ ἢ οἱ τρομεροὶ τοῦ Καρχηδονίου νομάδες εἰς δημοκρατουμένην καὶ ἀτυχοῦσαν πόλιν! Ἐνῶ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι βουλευταὶ ἐπώλουν τὴν γῆν, ἐφ' ἧς ἐστρατοπέδευεν ὁ νικητής, οἱ «Ἕλληνας βουλευταὶ ἐφαιγόντο, ὅτι κλέπτουν τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν περιουσίαν!»

τὴν ἑταιρίαν τοῦ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ σιδηροδρόμου (ΤΠΖ' νόμ.) σκοπεῖ τὴν διακόσμησιν τοῦ ἐν Ἀθήναις προσωρινοῦ αὐτοῦ σταθμοῦ, τὴν χορηγίαν νέας τριετοῦς προθεσμίας διὰ τὴν σύστασιν τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὀριστικοῦ (ἐπὶ προστίμῳ διὰ τὴν παράλειψιν 30 χιλ. δρ. διπλασιαζομένῳ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος), τὴν οἰκοδομὴν ὀριστικοῦ ἐπίσης σταθμοῦ ἐν Πειραιεὶ ἐντὸς τοῦ 1874, τὴν ἐλάττωσιν τῶν εἰσιτηρίων τῆς Β' κλάσεως ἀπὸ 75 εἰς 60 λεπτά, τὴν ἐτησίαν τῆς ἑταιρίας χορηγίαν 2 000 δρ. πρὸς ἐπισκευὴν τῆς Ἑρμαϊκῆς τῶν Ἀθηνῶν ὁδοῦ, καὶ 4 000 δρ. πρὸς συντήρησιν τοῦ ἐν Πειραιεὶ νοσοκομείου καθ' ὅλην τὴν 70ετη διάρκειαν τοῦ ἑταιρικοῦ προνομίου, τέλος τὴν ἐν Ἀθήναις σύστασιν λεωφορείων μεταξὺ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ τῶν κεντρικωτέρων μερῶν τῆς πόλεως, ἀναλαμβάνουσας ἐν γένει τῆς κυβερνήσεως εἰς ἑαυτὴν τὰς κατὰ τῆς ἑταιρίας ἀπαιτήσεις τῶν δῆμων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς διὰ τὰ γήπεδα τῶν ὑπαρχόντων σταθμῶν, ὁ προσδιορισμὸς τοῦ χώρου τῶν ὁποίων ἀφίνεται εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἑσωτερικῶν.

Ἡ δὲ σύμβασις περὶ τοῦ σιδηροδρόμου ἀπὸ Ἀθηνῶν μέχρι τῶν μεθοριῶν διὰ Λαμίας (ΥΜΣΤ' νόμ.) στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἐξῆς βάσεων. Χορηγεῖται προνόμιον 99 ἐτῶν ἀπὸ τῆς παραδόσεως τοῦ σιδηροδρόμου εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ κοινού. Ἡ κυβέρνησις ὑπόσχεται ἐπιχορήγησιν ἐνός ἑκατομμυρίου δρ. δι' ἕκαστον τῶν πρώτων 10 ἐτῶν, ἡμίσεος δὲ ἑκατομμυρίου δι' ἕκαστον τῶν ἐπομένων 15, εἰς ἐξασφάλισιν 8 τοῖς 10 τοῦ διὰ τὸν σιδηρόδρομον δαπανηθησομένου κεφαλαίου, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν αἱ εἰσπράξεις τοῦ σιδηροδρόμου δὲν ἔφθανον καὶ καθ' ὅσον δὲν ἔφθανον εἰς τοσοῦτο ποσόν. Αἱ γαῖαι (ἐθνικαί, δημοτικαί ἢ ἰδιωτικαί), ἐξ ὧν θὰ διαβῆ ὁ σιδηρόδρομος μετὰ τῶν τάφρων, κλιτύων, σταθμῶν, φυλακείων καὶ παραρτηματικῶν ὁδῶν αὐτοῦ, προσφέρονται ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἐξαίρουμένων τῶν ἐν ταῖς πόλεσι, κωμοπόλεσι καὶ χωρίοις οἰκοπέδων. Περιπλέον 50 000 στρεμ. ἐθνικῶν γαιῶν ἐκ τῶν παρὰ τὸν σιδηρόδρομον μὴ καλλιεργημένων. Ἐπίσης ἡ ἐκ τῶν ἐθνικῶν δασῶν ἀναγκαία διὰ τὸν σιδη-

ρόδρομον καὶ τὰ παραρτήματα αὐτοῦ ξυλεία. Εἰδικώτερον δὲ δικαίωμα ξυλεύσεως, ἐπὶ πληρωμῇ ὅμως τοῦ κανονικοῦ φόρου, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ προνομίου ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν δασῶν τῶν κειμένων ἐντὸς 5 σταδίων ἐκατέρωθεν τῆς γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου. Ὡσαύτως τὰ ἐντὸς 40 σταδίων ἐκατέρωθεν τῆς γραμμῆς ταύτης ἀνακαλυφθησόμενα μεταλλεῖα γαιανθράκων καὶ ποανθράκων. Παραχωρεῖται δικαίωμα προτιμήσεως εἰς κατασκευὴν παντός ἄλλου σιδηροδρόμου εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος ἀπολήγοντος. Ἀτέλεια εἰς τὴν εἰσαγωγὴν παντός ὑλικοῦ ἀναγκαίου πρὸς σύστασιν καὶ χρῆσιν τοῦ προκειμένου σιδηροδρόμου. Σέβας πρὸς τὰς τυχόν κατά τὴν ἐνέργειαν τῶν σιδηροδρομικῶν ἔργων ἀνακαλυφθησομένης ἀρχαιότητος, ὅσαι τῶν ὁποίων εὐρεθῶσιν ἐντὸς τῶν παραχωρουμένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως γαιῶν ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἔθνος. Ἐντὸς 12 μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νόμου ἐνεργητέα ἢ σχεδιαγράφησις τοῦ σιδηροδρόμου καὶ καταβλητέα ἐγγύησις 300 χιλ. δρ. Ἐὰν ὁ σιδηρόδρομος δὲν ἀπεπερατοῦτο ἐντὸς 4 ἐτῶν (δυναμένης τῆς προθεσμίας ταύτης νὰ παραταθῇ ἐπὶ 1 ἀκόμη ἔτος), ἡ ἐγγύησις μεταβαίνει αὐτοδικαίως εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου.

Δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἢ ἀπαρίθμησις τῶν λοιπῶν δευτερευουσῶν λεπτομερειῶν, ἵνα κρίνῃ τις περὶ τῆς πανοπλίας τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν νομοθετήματος. Ἀμφιβάλλω ἂν ἡ Ἀθηναῖα ἐξῆλθε πλειότερον παρεσκευασμένη ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός. Καὶ ὅμως φεῦ! Ἐν μόνον ἔλλειπεν ἐκ τοῦ ἡμετέρου ἔργου, τὸ οὐσιωδέστερον. Ὁ μὲθ' οὗ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις συνηλλάσσετο δὲν εἶχε χρήματα, οὐδὲ ἀνῆκεν εἰς τὴν σφαῖραν τῶν μεγάλων τῆς χρηματιστικῆς ἐπιχειρήσεων. Τοιοῦτοτρόπως τὰ πάντα ἔμειναν εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀποπειρας.

Ἡ δὲ σύμβασις περὶ τῆς ἀτμοκινήτου χερσαίας μεταξὺ Πατρῶν καὶ Κατακώλου συγκοινωνίας (ΥΑΓ' νόμ.) ἀνῆκει εἰς τὴν σειρὰν τῶν βιομηχανικῶν ἐκείνων δοκιμῶν, τὰς ὁποίας πάντοτε ἡ ἀπειρία προσφέρει εἰς τὴν ἀποτυχίαν. Ἀ-

νεξαρτήτως τοῦ τεχνικῶς δυνατοῦ τῆς εἰς μεγάλας ἀποστάσεις κινήσεως τῆς ἀτμαμάξης οὐχὶ ἐπὶ σιδηρῶν ράβδων, τὸ ἔργον τῆς συμβάσεως δὲν ἔλαβεν εἰς ἀνάλογον ἐκτίμησιν τὸν εὐρὺν συναγωνισμόν τῆς μεταξὺ Ἠλείας καὶ Πατρῶν θαλάσσης. Ὅπωςδῆποτε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις προσήνεγκε σὺν ταῖς ἀναγκαίαις γαίαις (τῶν ὁποίων ἐν τούτοις, ἂν δὲν εἶναι δημόσιαι, ἡ προκαταβολὴ τῆς ἀξίας ἀφέθη εἰς τὴν ἐταιρίαν) καὶ 3 000 δρ. κατὰ χιλιόμετρον διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ἀπὸ Πατρῶν μέχρι Κατακώλου ὁδοῦ (δι' Ἀχαΐας, Μανολάδος, Γαστούνης καὶ Πύργου). Ἡ καταβολὴ τοῦ ποσοῦ τούτου πρὸς τὴν ἐταιρίαν ὠρίσθη ἄτοκος εἰς τρεῖς ἴσας ἐνιαυσίους δόσεις ἐκ τοῦ ταμείου τῆς ἐπαρχιακῆς ὁδοποιίας Πατρῶν καὶ Ἠλείας ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐντὸς δύο ἐτῶν συμφωνηθείσης ἀποπερατώσεως τῆς ὅλης ὁδοῦ καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς δι' ἀτμαμαξῶν συγκοινωνίας. Περιπλέον ἐχορηγήθη ἀτέλεια περὶ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἀναγκαίου ὑλικοῦ διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὁδοῦ, ἡ διατήρησις τῆς ὁποίας εἰς βάρος τῆς ἐταιρίας, εἰς ἣν ἐτέρωθεν ἀνήκουσι καὶ τὰ διόδια. Τὸ προνόμιον τῆς ἐταιρίας διαρκεῖ ἐπὶ 20 ἔτη, μετὰ τὰ ὁποία παραδοτέα ἡ ὁδὸς ἐν καλῇ καταστάσει πρὸς τὴν Κυβέρνησιν. Ἐν τῷ μεταξὺ κανονίζονται τὰ τῆς μεταφορᾶς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων, τίθενται δὲ αἱ περαιτέρω βάσεις τῆς κालιεργείας τῆς ὁδοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν θαλασσίαν συγκοινωνίαν τὰ τρία κατ' αὐτὴν νομοθετήματα τοῦ 1871 ἔχουσι τοπικόν, ἐθνικόν καὶ διεθνὴ χαρακτῆρα κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν σχετικῶν πρὸς ἕκαστον συμβάσεων. Οὕτω ἐκ τῆς πρώτης μὲν καὶ τελευταίας ἐπόψεως (ΥΙΑ' καὶ ΥΔ' νόμ.) παρίσταται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐπὶ εἰκοσαετεί προνομίῳ ἔνωσις τῶν δύο τῆς Κεφαλληνίας πόλεων, Ἀργοστολίου καὶ Ληξουρίου, ἐξάκις τῆς ἡμέρας δι' ἀτμοπλοίων τοῦλάχιστον 40 ἵππων δυνάμεως, διηρημένων εἰς δύο θέσεις, ὧν ἡ δευτέρα οὐχὶ ἄνω τῶν 40 λεπτῶν· ἀφ' ἑρου δὲ ἡ ἔνωσις τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Κερκύρας, τακτικῶς μὲν δις τοῦ μηνὸς μετὰ τῆς Διεσποῦς, Παλέρμου, Μεσ-

σῆνης, Ἀγκῶνος, Βενετίας καὶ Τεργέστης, ἐκτάκτως δὲ μετ' ἄλλων ἐξωτερικῶν λιμένων, ἐπὶ ἀτελείᾳ ἐν γένει ναυτιλιακῇ καὶ λεμενικῇ ὡς καὶ περὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἀναγκαίων γαιανθράκων, κανονιζομένων διαφόρων δικαιωμάτων μεταφορᾶς ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διεθνῆ ἰδίως ἔνωσιν, πραγμάτων μὲν μέχρι 2 ἐκάστοτε τόνων, προσώπων μέχρις δὲ 60 τὸ ὅλον (20 διὰ τὴν ἀλλοδαπὴν). Ἡ διάρκεια τῆς τελευταίας συμβάσεως ὀρίζεται εἰς τὸ διηνεκές, ἐκτὸς περιπτώσεως μεταμελείας, ὅτε ἐναυσία, μετὰ προηγουμένην ὅμως πρὸ 6 μηνῶν εἰδοποιήσιν.

Ἐκ δὲ τῆς ἐθνικῆς ἐπόψεως παρίσταται ἡ μετὰ τῆς εταιρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀτμοπλοίας σύμβασις (ΥΛΘ' νόμ.), κανονίζουσα τὰς ἐν τῷ μέλλοντι οικονομικὰς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ δημοσίου σχέσεις. Ἐκτὸς τῆς ἀτελείας τοῦ εἰς χρῆσιν τῆς εταιρίας (ἀτμόπλοια, ἐργοστάσια, ναυπηγεῖον) εἰσαγομένου παντὸς εἶδους ὕλικου καὶ τῆς ὡς πρὸς τὰ βάρη τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας ἐξομοιώσεως τῶν ἐταιρικῶν ἀτμοκινήτων πρὸς τὰ πολεμικὰ πλοῖα, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρὸς τὴν εταιρίαν Κυβερνητικὴν ἐπιχορήγησιν, μέχρι μὲν τῆς 31 Δεκεμβρίου 1870 διατηρεῖται ἡ ὑποχρέωσις τοῦ δημοσίου εἰς πληρωμὴν 5 τοῖς % ἐπὶ τῶν καταβληθέντων κεφαλαίων τῶν μετόχων τῆς εταιρίας, ἀπὸ δὲ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1871 μέχρι τέλους τῆς εἰκοσαετοῦς διαρκείας τῆς εταιρίας ἡ ἐπιχορήγησις αὕτη μεταβάλλεται εἰς πάγιον ὀλικὸν ποσὸν δρ. 650 000, ἐξ ὧν αἱ μὲν 370 000 καταβλητέαι ἐκ τοῦ ταμείου τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας, αἱ δὲ 280 000 ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ εἰσοδήματα τῆς εταιρίας, ἡ Κυβέρνησις, ὡς μέτοχος, παραιτεῖται ὑπὲρ τῶν λοιπῶν μετόχων παντὸς δικαιώματος, μέχρις οὗ λάθωσι οὗτοι 5 τοῖς % ἐπὶ τῶν κεφαλαίων των. Ἐν γένει τὸ προνόμιον τῆς Ἀτμοπλοικῆς εταιρίας παρατείνεται δι' ὅλην τὴν ἐκτεθεισάν νέαν ἐπέκτασιν τῆς διαρκείας αὐτῆς, ἐξαιρουμένης τῆς συγκοινωνίας τῶν Ἰονίων νήσων, τῆς μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν λιμένων τοῦ κράτους, ὡς καὶ τῆς μεταξὺ Σύρου, Πειραιῶς, Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ καὶ κόλπου μέχρι Πα-

τρῶν. Ἡ κυβερνητικὴ χρῆσις τῶν ἀτμοπλοίων τῆς εταιρίας ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν ἐποψίν· ἐκτὸς τῆς ἐπισήμου καὶ ἰδιωτικῆς ἀλληλογραφίας, τῶν δημοσίων χρημάτων, τοῦ χαρτοσήμου καὶ τῶν δι' ὑπηρεσίαν ταχυδρομικῶν ὑπαλλήλων, ἡ μεταφορὰ τῶν ὀπίων δωρεάν ὑπὸ τῆς εταιρίας ἐνεργεῖται, διὰ τὰς λοιπὰς κυβερνητικὰς ἀποστολάς ὀρίζεται ἐκπτώσις ὑπὲρ τοῦ δημοσίου 30 μὲν τοῖς % ἐπὶ ἀνθρώπων, 50 δὲ τοῖς % ἐπὶ πραγμάτων. Ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου ἀτμοκινήτου δύναται νὰ ποιήσῃ χρῆσιν ἡ Κυβέρνησις ἐπὶ εἰδικῇ ἐκάστοτε συμφωνίᾳ ἀντιτίμου. Ἐν περπτώσει φορτώσεως πολεμοφοδίων ἢ ἐξ αὐτῶν βλάβη εἰς βάρος τοῦ δημοσίου. Ἐν γένει αἱ χρηματικαὶ ὑποχρεώσεις τῆς Κυβερνήσεως λογίζονται τοκοφόροι (8 τοῖς %) μετὰ 30 ἡμέρας ἀπὸ τῆς παραδόσεως τοῦ λίσμου.

Αἱ ὑποχρεώσεις τῆς εταιρίας συνδέονται πρὸς τὴν ὅσον ἐνεστὶν ἀκριβεστέραν ἐκτέλεσιν τῆς ἀνατεθείσης αὐτῇ ἐσωτερικῆς συγκοινωνίας, καθ' ἣν δις μὲν τῆς ἐβδομάδος διὰ 5 λιμένας, ἅπαξ δὲ διὰ 52. Μεταγενεστέρα συμφωνία μεταξὺ Κυβερνήσεως καὶ εταιρίας δύναται νὰ καταστήσῃ πυκνότεραν τὴν συγκοινωνίαν ταύτην, ὡς καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ αὐτὴν καὶ πρὸς ἄλλας ἐτε προσορμήσεις ἐπὶ ἀποζημιώσει τῆς εταιρίας ἀνά δρ. 5 κατὰ πᾶν διανυθησόμενον ναυτικὸν μίλιον πλέον τοῦ ὁρομολογίου. Ἡ ἐξωτερικὴ συγκοινωνία ἀφίνεται εἰς τὸ δοκοῦν τῆς εταιρίας, ἥτις μετὰ διαφόρους ἀρχαιοτέρας ἀποπειράς περιορίζεται νῦν ὀλοσχερῶς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν. Καὶ δὲν ὑπάρχει μὲν ἀμφιβολία, ὅτι αὕτη προέχει ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν, ἐν τούτοις ἄμα τεθῆ ὡς βᾶσις ἡ κυβερνητικὴ συνδρομὴ, πολὺ μικρὸς πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὁ πολιτικὸς ἐκεῖνος ὀρίζων, ὅστις περιορίζει τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας ἐντὸς τῶν στενῶν τῆς ἡμετέρας ἐπικρατείας ὀρίων.

Τῇ ἀληθείᾳ εἶναι ἄξιον ἰδιαιτέρας μελέτης, εἰάν ἡ περαιτέρω πρακτικὴ ἀνάπτυξις τῆς ἀτμοκινήτου κατὰ θάλασσαν βιομηχανίας ἡμῶν δὲν συνδέεται μᾶλλον πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς τῆς συγκοινωνίας γραμμὰς, αἵτινες καθ' ὅσον εἰσδύει

τις εἰς τὰς εὐρείας τῶν ἡμετέρων θαλασσῶν ἱστορικὰς τύχας, κατὰ τοσοῦτον περιβάλλονται μείζονα σοβαρότητα. Καὶ εἶναι βεβαίως ἐπονείδιστον, ὅτι ἐγκατελείψαμεν τὸ στάδιον τῆς ἀτμοκινήτου συγκοινωνίας τῶν ἡμετέρων ἀκτῶν μετὰ τῆς Ἀνατολῆς εἰς Ὀθωμανοὺς καὶ Αἰγυπτίους, οὐχὶ τόσον διὰ τὴν ἀπ' αἰῶνος ἀπέναντι αὐτῶν ναυτικὴν ἡμῶν ὑπεροχὴν, ὅσον διότι ζῶσιν ἔτι οἱ χρόνοι, καθ' οὓς ὑπὸ τὴν δαδα τῆς ἐπαναστάσεως (1825 καὶ 1826) ἡμεῖς πρῶτοι εἰσηγάγομεν τὸν ἀτμὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνατολικοῦ τῆς Μεσογείου πολιτισμοῦ.

(Ἐπὶ τῶν λοιπῶν νομοθετημάτων τὸ τέλος εἰς τὸ προσεγεί).

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΣ.

Διακεκριμένος Ἀγγλος ἔλεγεν, ὅτι πρωτίστη τῶν μικρῶν ἀρετῶν εἶναι ἡ καθαριότης. Ἡμεῖς ὅμως διστάζομεν νὰ κατατάξωμεν αὐτὴν μετὰ τῶν μικρῶν ἀρετῶν, ἢ μάλλον δὲν διστάζομεν ν' ἀνατιβάσωμεν τὴν καθαριότητα εἰς τὴν τάξιν τῶν καλλίστων ἀρετῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ καθαριότης συνδυάζεται μετὰ διαφορῶν ἄλλων ἀρίστων ἰδιοτήτων, ἰδίως δὲ μετὰ τῆς εὐκοσμίας ἐν γένει καὶ τῆς τάξεως. Ὁ αἰοίδιμος τῆς Ἑλλάδος Κυβερνήτης Καποδίστριας, ὅστις παρέμεινε τύπος οὐ μόνον ἐξόχου πολιτικοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ καὶ ἀνδρὸς ἐναρέτου καὶ εὐγενοῦς καθ' ὅλα, διεκρίνετο δι' ἄκρας καθαριότητος καὶ ἐπιμελείας τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ἐνδυμασίας αὐτοῦ, καὶ δι' ἄκρας εἰς τὰ περὶ αὐτὸν πράγματα τάξεως. Ἐσυνείθιζε δὲ νὰ λέγῃ, ὅτι ἐκ τῆς καθαριότητος τοῦ ἀτόμου καὶ ἐκ τῆς τάξεως τοῦ οἰκήματος διαγιγνώσκει πολλάκις τὸν χαρακτήρα, τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὰς ἰδιότητας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ κοινωνικὴ αὕτη ἔννοια τῆς καθαριότητος ἔχει εἰδικωτέραν οἰκονομικὴν ἔποψιν ἀξίαν παντὸς λόγου, διότι ἀποτείνεται εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ σωματικὴν εὐρωστίαν τῶν ἀνθρώπων, οὕτω δὲ ἐπηρρέαζει

ἐπ' ἀγαθῶ τὴν παραγωγικὴν ἐργασίαν καὶ ἐπομένως τὸν πλοῦτον τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς πολιτείας.

Καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων καὶ παρὰ τῶν νεωτέρων ἡ καθαριότης ἐθεωρήθη ὡς ὄρος πρώτιστος καὶ ἀπαραίτητος τῆς ὑγείας, ὡς κανὼν οὐσιωδέστατος τῆς δημοσίας καὶ τῆς ἀτομικῆς ὑγιεινῆς. Ἡ ὑγιεινὴ ἐπιστήμη παραγγέλει ἄκραν καθαριότητα εἰς τὰς πόλεις, ἐντὸς τῶν στρατῶνων, ἐντὸς τῶν νοσοκομείων, ἐπὶ τῶν πλοίων, ἐπὶ τῶν σωματῶν καὶ τῶν ἐνδυμάτων παντὸς ἀτόμου, διότι ἡ ἀκαθαρία εἴτε ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει, εἴτε περίξ αὐτοῦ, γεννᾷ ἀφεύκτως τὴν ἀσθένειαν ὑπὸ μυρίας εἰδεχθεῖς καὶ ἐπικινδύνους μορφᾶς. Ἐκαστον τῶν θεμάτων τούτων δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἰδιαιτέραν μελέτην. Μεταξὺ ὄλων σκοπὸν ἤδη ἔχομεν τὴν καθαριότητα τῶν σωματῶν διὰ τοῦ μέσου καλῶς ὀργανισμένου συστήματος λουτρῶν. Κατὰ τοῦτο ἡ βάσις τῆς καθαριότητος εἶναι τὸ ὕδωρ. Ὀνομαστός δὲ συγγραφεὺς ἐκ τῶν συγχρόνων λέγει, ὅτι δύναται τις νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἐθνῶν ἐκ τῆς ποσότητος τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον καταναλίσκουσιν. Ἡ πρότασις αὕτη μετέχει ἀληθείας. Παρατηροῦμεν τῶ ὄντι, ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, τὰ βαλανεῖα εἰσὶν ἐν μεγίστῃ χρήσει ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις κοινωνίαις.

Ἡ χρῆσις τῶν λουτρῶν ἀνάγεται εἰς τὰ ἀρχαῖα ἀνατολικά ἔθνη, ἀφ' ὧν μετέβη εἰς τοὺς Ἕλληνας, κατόπιν δὲ εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ὁ Βιτρούβιος περιέγραψε λεπτομερῶς τὰ βαλανεῖα τῶν ἡμετέρων προγόνων, τὰ ὁποῖα, συνδυαζόμενα μετὰ τῶν γυμνασίων, ἀπετέλουν ἰδρύματα ἀξιόλογα πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ διατήρησιν τῆς ὑγείας καὶ εὐρωστίας τῶν πολιτῶν. Παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις τὰ βαλανεῖα ἔλαβον πολὺ μεγαλειτέραν ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν. Τὸ πρῶτον παρ' αὐτοῖς ἀξιοσημείωτον βαλανεῖον ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Μηκῆνα ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου, καθ' οὓς ὁ ἀριθμὸς τῶν βαλανείων τῆς Ῥώμης (περιεχούσης ἑκατομμύριον περίπου κατοίκων) ἐφθα-

σε τὰ ὀκτακόσια, μεταξύ τῶν ὁποίων μόνος ὁ Ἀγρίππας ἀνήγειρεν ἑκατὸν ἐβδομήκοντα. Κατόπιν ὁ Νέρων, ὁ Τίτος Φλάβιος Οὐεσπισιανός, ὁ Δομιτιανός, καὶ σχεδὸν πάντες οἱ αὐτοκράτορες ἀνήγειραν ἐν Ρώμῃ παντὸς εἶδους βαλανεῖα, μεταχειριζόμενοι εἰς τὰς λαμπρὰς ταύτας οἰκοδομὰς τὰ πολυτιμώτατα τῶν μαρμάρων καὶ ἐφαρμόζοντες εἰς αὐτὰς τοὺς κανόνας τῆς καλλίστης ἀρχιτεκτονικῆς. Εἰς οὐδὲν ἔθνος, οὔτε ἀρχαῖον οὔτε νεώτερον, τὰ βαλανεῖα ἔλαβον τοιαύτην ἀνάπτυξιν ὅσην ἐπὶ Ρωμαίων. Παρ' αὐτοῖς τὸ εὐεργέτημα τοῦ λουτροῦ ἦτο γενικόν, διότι ὑπῆρχον πολλὰ βαλανεῖα, ἐν οἷς ἦσαν δεκτοὶ οἱ βουλόμενοι νὰ λουσθῶσι δωρεὰν ἢ σχεδὸν δωρεὰν. Οἱ πένητες λόγου χάριν ἠδύναντο νὰ λουσθῶσιν ἢ ἀνευ πληρωμῆς ἢ ἐπὶ ἀσημάντων, ἀντιστοιχούσῃ πρὸς δύο λεπτὰ τοῦ ἡμετέρου νομίσματος. Οἱ αὐτοκράτορες ἀνήγειραν πολλὰ τοιαῦτα βαλανεῖα, ὅπως δι' αὐτῶν ἀποκτήσωσι τὴν εὐνοίαν τοῦ λαοῦ. Ἐὰν ταῦτα δὲν ἦσαν βεβαίως ἐκ τῶν πολυτελεστάτων, ἐπήρχουν ὁμως εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν πτωχῶν τῆς κοινωνίας τάξεων. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν πολυτέλειαν τῶν βαλανείων τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἐν Ρώμῃ καὶ ἰδίως ἐν τοῖς μεγάροις τῶν μεγιστάνων καὶ τῶν αὐτοκρατόρων, ἢ λαμπρότης αὐτῶν ἦτον ἀμύθητος, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν περιεσωθέντων λειψάνων. Ἐπισκεφθέντες τὸ καταπληκτικὸν διὰ τὴν ἔκτασιν καὶ διὰ τὰ ἐν αὐτῇ κειμήλια παλάτιον τοῦ Βατικανοῦ, ἐθαυμάσαμεν ἐν τισι τῶν αἰθουσῶν αὐτοῦ στρογγύλας μονολίθους κολυμβήθρας ἐκ πορφυρίτου, ἐχούσας διάμετρον 15—20 μέτρων. Οὕτως οἱ Ρωμαῖοι εἰσῆγαγον τὰ βαλανεῖα εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς κτήσεις, τὰ ὁποῖα παρέλαβον κατόπιν οἱ Βυζαντινοί, ὡς καὶ οἱ Ἀραβες κατακτηταὶ τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου, τῆς βορείας Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἰσπανίας, μέχρι τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐμιμήθησαν τὰ βαλανεῖα τῶν Βυζαντινῶν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι αἱ ἀλλεπάλληλαι αὗται μιμήσεις ἐγένοντο πάντοτε κατώτεραι καὶ ἀτελέστεραι τῶν λαμπρῶν πρωτοτύπων.

Ἐν τῇ Ἑλλάδι ἡ καθαριότης ἐν γένει δὲν εἶναι ἀρκούν-

τως ἀνεπτυγμένη εἰς τὰς εἴξεις τοῦ λαοῦ καὶ αὐτῶν ἐτι τῶν ἀνωτέρων τῆς κοινωνίας τάξεων. Μόλις δύο ἢ τρία δημόσια βαλανεῖα ὑπάρχουσιν ἐν Ἀθήναις, καὶ ταῦτα λίαν ἀτελῆ. Ἀμφιβάλλομεν δὲ ἂν ἰσάριθμα ὑπάρχωσι ἐν ὅλῃ τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι. Εὐθὺς ἀμέσως παρίσταται τὸ ζήτημα τῆς εὐθηνείας τῆς χρήσεως τῶν λουτρῶν. Ὅπου δὲν ὑπάρχει βαλανεῖον εἰς ὃ νὰ παρέχῃται λουτρὸν ἀντὶ πληρωμῆς μετρίας, ἐκεῖ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων στεροῦνται τῶν ἀγαθῶν τῆς καθαριότητος ἀποτελεσμάτων, διότι τὰ κατ' οἶκον λουτρά ἀπαιτοῦσι μέσα πολλὰ καὶ ἐπομένως δὲν δύνανται νὰ πραγματοποιηθῶσιν εἰμὴ εἰς ὅπως οὖν εὐπόρους οἰκογενείας. Βέβαιον ὁμως φαίνεται ἡμῖν, ὅτι ἐὰν ἡ ἀνάγκη τῶν λουτρῶν ἦτον ἐν Ἑλλάδι μᾶλλον ἐπαισθητὴ παρά τοῖς πολλοῖς, ταχέως ἤθελον συστηθῆ ἐν τῷ τόπῳ τὰ ἀναπόφευκτα εἰς τὴν περαιτέρω ὑγιεινὴν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ βαλανεῖα. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρωτεύουσαν, ἀρκεῖ νὰ πληροφορηθῆ τις περὶ τῶν εἰσπράξεων τοῦ σιδηροδρόμου ἐκ τῶν συνεχῶς ἀπερχομένων χάριν διασκεδάσεως εἰς τὸ Φάληρον, ἵνα ἐννοήσῃ ὅτι μέγιστον μέρος τῶν κατοίκων τῆς πρωτεύουσας δὲν στεροῦνται τῶν μέσων νὰ πληρόνωσιν ἅπαξ τοῦλάχιστον τῆς ἐβδομάδος ἐν λουτρῶν.

Ἄλλ' ἡ διάδοσις τῆς χρήσεως τῶν λουτρῶν ἔχει στενὴν σχέσιν ἀφ' ἐνὸς μὲν πρὸς τὸ παράδειγμα τῶν ἀνωτέρων τῆς κοινωνίας τάξεων, αἵτινες ἀνεπαισθήτως ἐξασκοῦσι μεγάλην ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐπιρροὴν εἰς ὅλα τὰ ζητήματα τῆς βιωτικῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν οἰκονομικὴν τῶν μέσων καὶ κατωτέρων τάξεων εὐεξίαν. Ὅσον ἀφορᾷ ἰδίως τὰς τελευταίας, ὁ διοργανισμὸς εὐθηνοῦ συστήματος δημοσίων βαλανείων ἀπησχόλησεν ἰδιαίτερος τὰς προοδευτικὰς κοινωνίας. Ἐν Ἀγγλίᾳ π. χ. τὰ διὰ τοὺς ἐργατικούς πληθυσμούς βαλανεῖα εἶναι οὕτω πως ὀργανισμένα, ὥστε δύναται κατ' ἐκλογὴν ὁ ἐργάτης νὰ λουσθῆ εἰς γλιαρὸν ὕδωρ εἴτε ἀντὶ 40 λεπτῶν εἴτε ἀντὶ 20. Ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ ἀπὸ ἐνὸς φράγκου κατέβῃ βαθμηδὸν ἡ τιμὴ τοῦ λουτροῦ εἰς 75, 60 καὶ 45 λεπτά. Ἐὰν συγκρίνη τις τὸ Ἀγγλικὸν πρὸς τὸ Γαλ-

λικόν σύστημα, ουδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὸ πρῶτον εἶναι μάλ-
λον κατὰ σκοπὸν, ἂν καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἢ (κατὰ τὸ 1850) κυ-
βερνητικῆ συνδρομῇ 600 000 φράγκων ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως
δημοσίων βαλανείων ἔπρεπε νὰ ἐνισχύσῃ πλείοτερον τὴν
εὐθνησίαν. Ὅπως δὲ ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῆς διὰ τοῦ λου-
τροῦ κοινωνικῆς καθαριότητος ἡ Γαλλία ἐποίησατο μέχρι
τῶν μέσων τοῦ παρόντος αἰῶνος ἀξιοσημειώτους προόδους.
Ἀπὸ 500 δὲ τὸ ὄλον λουτήρων κατὰ τὸ 1846, οἱ Παρίσιοι
τοῦ 1850 ἠρίθμουν 4 064 λουτήρας ἀκινήτους, παραλειπο-
μένων τῶν κινήτων οἵτινες τῷ 1832 ὑπελογίζοντο εἰς 3770,
ἀπὸ 78 δὲ δημοσίων βαλανείων τῷ 1832, ἠρίθμουν 125
τῷ 1850.

Ἐν Ἀθήναις συνεθίζονται τριῶν εἰδῶν λουτρά. Τὰ διὰ
τοῦ ψυχροῦ ὕδατος, τὰ δι' ὕδατος μετρίας θερμότητος, καὶ
τὰ διὰ θερμοῦ ἀτμοῦ (bains d' étuve). Τὸ διὰ ψυχροῦ ὕδα-
τος λουτρὸν, τὸ καλούμενον συνήθως παρ' ἡμῖν ψυχρο-
λουσία, εἶναι εὐτυχῆς, ἂν καὶ εἰς μικρὰς ἐτι διαστά-
σεις, νεωτερισμὸς ἐν Ἑλλάδι. Ἡ ψυχρολουσία γίνεται διὰ
διαφόρων τρόπων, ἤτοι δι' ἐπιρρίψεως ἐπὶ τοῦ σώματος ὕδα-
τος ἐν εἴδει βροχῆς, διὰ καταλλήλων σπόγγων, κτλ. Τὸ
ὑδωρ πρέπει νὰ ἔχη θερμοκρασίαν 9° ἕως 15° Ρεωμέρου.
Κάτωθεν τῆς θερμοκρασίας ταύτης τὸ ψυχρὸν λουτρὸν ἀ-
ποβαίνει ἐπικίνδυνον. Εἶναι δὲ τονικόν. Τὰ ψυχρὰ λουτρά
εἰσήχθησαν πρὸ πενήτηντα περίπου ἐτῶν ἐν Εὐρώπῃ, ἐνθα
ἔλαβον μεγίστην διάδοσιν, χρησιμεύοντα οὐ μόνον ὡς μέ-
σον καθαριότητος, ἀλλὰ καὶ ὡς μέσον ὑγιεινὸν καὶ θερα-
πευτικὸν κατὰ πολλῶν ἀσθενειῶν. Σήμερον ἡ ψυχρολουσία
ὑπάρχει διαδεδομένη ἐν Εὐρώπῃ, ἰδίως κατὰ τὴν ἀνωτάτην
κοινωνίαν, εἰς ἀμφότερα τὰ φύλα, καὶ ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν
τῆς ἀκρας καθαριότητος, ἣτις χαρακτηρίζει τὴν κοινωνίαν
ἐκείνην. Τῆς ψυχρολουσίας ἐναρξίς γίνεται ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ
τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἐπ' ἐσχάτων δ' εἰσήχθη κανονικῶς
καθ' ὄλον τὸν Πρωσσικὸν στρατόν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἕτερα τῶν παρ' ἡμῖν λουτρῶν, τὸ μὲν
δι' ὕδατος μετρίας θερμότητος, ἤτοι ἀπὸ 20° ἕως 26° Ρεω-

μέρου, γίνεται κατ' οἶκον ἢ ἐν τοῖς βαλανείοις ἐντὸς λου-
τήρων, εἶναι δὲ οὔτε τονικόν, οὔτε ὑποσθενικόν, ἀλλὰ κα-
τ' ἐξοχὴν ὑγιεινόν, καὶ ὀφελεῖ εἰς ὅλας τὰς κράσεις. Τὸ δὲ
διὰ θερμοῦ ἀτμοῦ λουτρὸν εἰς θερμοκρασίαν 30° καὶ ἐπέ-
κεινα Ρεωμέρου, τὸ κοινῶς ἐνταῦθα καλούμενον Τουρκι-
κὸν λουτρόν, γίνεται ἐν βαλανείοις, ἐνθα ὑπάρχου-
σιν ἐπὶ τούτῳ μαρμαρόστρωτοι αἶθουσαι, θερμαινόμεναι διὰ
σωλήνων ἐκπεμπόντων ξηρὸν ἢ ὑγρὸν ἀτμόν. Ὁ λουόμε-
νος μένει γυμνὸς ἐπὶ ἡμίσειαν ἢ καὶ ἐπέκεινα ὥραν, καὶ
λούεται διὰ τῆς ἐκρήσεως τοῦ ἀφθόνου ἰδρώτος, ὃν προκα-
λεῖ ἡ ἀτμώδης θερμότης τῆς αἰθούσης. Τὸ λουτρὸν τοῦτο
θεωρεῖται παρ' ἡμῖν ἐν γένει ὡς ὑγιεινὸν ἢ ἀβλαβές, καὶ
λαμβάνεται παρ' ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν χάριν καθαριότητος.
ὡς γνωστὸν δὲ, εἶναι σήμερον τὸ σύνθημα ἢ μᾶλλον τὸ
μόνον λουτρὸν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ἀμφοτέρων
τῶν φύλων, ἀφ' ὧν παρελάβομεν αὐτό. Πλὴν τὸ λουτρὸν
τοῦτο εἶναι ὑποσθενικόν, ἤγουν ἐξασθενεῖ τὸν λαμβάνοντα
αὐτό, χρησιμεύει δὲ εἰς εἰδικὰς μόνον παθολογικὰς περιστά-
σεις ὡς μέσον θεραπείας κατὰ τὴν ἐκτίμησιν εἰδήμονος ἰα-
τροῦ. Εἰς τοὺς ὑγιεῖς ὁμως τῶν ἀνθρώπων ουδεμίαν δύνα-
ται νὰ ἐπιφέρῃ ὀφέλειαν, ἀλλὰ μᾶλλον, βλάβην. Δύναται
δ' ἐνίοτε ν' ἀποβῇ καὶ λίαν ἐπικίνδυνον, προκαλοῦν φλόγω-
σιν, ῥῆξιν ἀνευρύσματος, ἀποπληξίαν κτλ.

Ἰδιαιτέρα ἀπαιτεῖται μνεῖα διὰ τὰ πολλοὺς μῆνας τοῦ
ἔτους διαρκοῦντα θαλάσσια λουτρά, τῶν ὁποίων ἡ μεγάλη
παρ' ἡμῖν χρήσις συνδέεται πρὸς τὴν μεγάλην ἔκτασιν τῶν
ἡμετέρων παραλίων. Σημειώτεον δὲ ὅτι διὰ τοὺς πλείστους
τῶν παραθαλασσίων συμπολιτῶν ἡμῶν, τὰ θαλάσσια ταῦτα
λουτρά εἶναι τὰ μόνα ὧν ποιῶσι χρῆσιν, ἐξασκοῦντα σπου-
δαίαν καὶ ἀρίστην ἐπὶ τῆς ὑγείας αὐτῶν ἐπιρροήν. Ὁ διά-
σημος Michelet ἐν τῷ περὶ «Θαλάσσης» συγγράμματι αὐτοῦ
θεωρεῖ αὐτὰ ὡς ἀσφαλὲς μέσον ἀναγεννήσεως τῆς ἀνθρω-
πότητος, ἀποδίδει αὐτοῖς τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν φυσικὴν
τῶν Ἀγγλῶν εὐρωστίαν, ῥητῶς δ' ἀναφέρει τὰ ἐν τῇ Ἑλλη-
νικῇ θαλάσσει λουτρά ὡς τὰ ἄριστα. Ἀγαντίρρητον φαίνε-

ται ἡμῖν, ὅτι τὰ θαλάσσια λουτρά εἶναι ἐξόχως τονικά. Τὸ θαλάσσιον ὕδωρ περιέχει ἐν διαλύσει διάφορα ἄλατα καὶ διαφόρους ὀργανικὰς ὕλας, τῶν ὁποίων τὰς τονικὰς ιδιότη-
 τας κατέδειξεν ἡ πείρα. Αἱ τονικαὶ αὐταὶ τοῦ θαλασσίου ὕδατος ιδιότητες ἐπιτείνονται διὰ τῆς ψυχρότητος αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς συνεχοῦς ἀναννεώσεως τοῦ ἐν αὐτῷ ἀτμοσφαι-
 ρικοῦ ἀέρος, τῆς προκαλουμένης ἐκ τῆς κινήσεως τῶν κυ-
 μάτων. Εἰς ταῦτα προσθετέα καὶ ἡ ὀφέλεια ἢ προκύπτουσα
 ἐκ τῆς ἐν τῷ ὕδατι κινήσεως καὶ ἀσκήσεως τοῦ λουομένου.
 Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι τὰ γενικῶς ὀφέλιμα ταῦτα λουτρά,
 δύνανται νὰ ὤσιν ἐπιβλαβῆ εἰς τινὰς κράσεις, πρέπει δὲ
 νὰ γίνωνται μεθ' ὄλων τῶν προφυλακτικῶν τῆς ὑγιεινῆς
 κανόνων. Εἰς τὰ θαλάσσια λουτρά καὶ ἐν γένει εἰς τὰς εὐ-
 κολίας, ἃς παρέχει ἡ ἀφθονία τοῦ θαλασσίου ὕδατος, ἀπο-
 δοτέα ἢ παρατηρουμένη σχετικῶς πρὸς τοὺς λοιποὺς τῆς
 Ἑλλάδος κατοίκους ἀνωτέρα καθαριότης τῶν νησιωτῶν
 ἡμῶν. Παροιμαῖα οὕτω κατέστη δικαίως ἡ ἄκρα τῶν σω-
 μάτων, τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν οἴκων καθαριότης παρ' Ὑ-
 δραίοις.

Ἄλλοτε ἀναπόφευκτος τοῦ διὰ τοῦ λουτροῦ καθαρισμοῦ
 τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ὑπάρχει ἡ καθαριότης τῶν καλυ-
 πτόντων αὐτὸ ἐνδυμάτων, καὶ ἰδίως τῶν ἐπὶ τῆς σαρκὸς
 αὐτοῦ πανικῶν. Ἡ μεγίστη, ἡ πρωτίστη, ἢ καλλίστη τοῦ
 ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς πολυτέλεια εἶναι ἡ τελεία καθα-
 ριότης, ἢ ἄσπιλος λευκότης τῆς πανικῆς ἐνδυμασίας. Δυ-
 στυχῶς ὀλίγοι εἰσὶν εἰσέτι οἱ ἐννοοῦντες παρ' ἡμῖν καὶ εἰς
 αὐτὰς τὰς μόλις ἤδη μορφουμένας ἀνωτέρας τάξεις, τὴν
 ἀπαράμιλλον εὐγένειαν καὶ χάριν τοῦ εἶδους τούτου τῆς
 κομψότητος. Οἱ παρ' ἡμῖν κομψοὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων
 ἐκλαμβάνουσιν ὡς κομψότητα τοὺς ἐπιδεικτικὸς συρμούς
 τῶν ἐξωτερικῶν ἐνδυμάτων. Ἐνταῦθα ὅμως ἡ κοινωνικὴ
 καθαριότης τὰς κανονικὰς αὐτῆς διαστάσεις, προϋποτίθεται
 πάντοτε ἢ ὑπάρξει ἀναλόγου ποσότητος ὕδατος εἰς χρῆσιν
 τῶν ἀνθρωπίνων πληθυσμῶν ἰδίως τῶν ἐν ταῖς πόλεσι.
 Ἡ ἐποψὶς ἰδίως τῆς καθαριότητος τῆς ἐνδυμασίας, ἥτις ἐν

Ἀθήναις τοῦλάχιστον ἀπαιτεῖ ἀληθῶς οὐχὶ σμικρὰν δαπά-
 νην, συνδέεται πρὸς τὸν ὀργανισμόν δημοσίων π λ υ ν τ η-
 ρί ω ν, τὰ ὁποῖα ὡς ἄμεσον σκοπὸν πρέπει νὰ ἐχῶσιν, ὡς
 καὶ τὰ βαλανεῖα, τὴν εὐθηνεῖαν χάριν ἐπίσης τοῦ πολλοῦ
 κόσμου.

Τὸ δημόσιον πλυντήριον περιλαμβάνει ὅλας ἐν γένει τὰς
 ἐργασίας ἀπὸ τοῦ πρώτου καθαρισμοῦ μέχρι τῆς στεγνώ-
 σεως τῶν ἐνδυμάτων. Ὅσον περισσότερο πεπυκνωμένοι εἶ-
 ναι οἱ πληθυσμοί, τόσῳ μᾶλλον ἀναφαίνεται ἡ ἀνάγκη τῶν
 κοινῶν πλυντηρίων. Τοιοῦτοτρόπως ἐν Παρισίοις κατηρ-
 τίσθη ἑταιρία εἰς ἐπέκτασιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ὀργανι-
 σμοῦ αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ 1848 δὲ ἐσχηματίσθησαν 172 πλυν-
 τήρια περιέχοντα 8 244 θέσεις, ἐκάστη τῶν ὁποίων μισθοῦ-
 ται ἢ δι' ὀλόκληρον ἡμέραν ἀντὶ λεπ. 40 ἢ δι' ἡμίσειαν
 (λεπ. 20) ἢ καθ' ὥραν (λεπ. 5). Καὶ τὸ μὲν ψυχρὸν ὕδωρ
 δίδεται δωρεάν, τὸ δὲ θερμὸν ἀντὶ 5 λεπ. τὰς 12 λίτρας.
 Τὰ λοιπὰ ἀνήκουσιν εἰς τὰς λεπτομερείας. Τὸ ἀποτέλεσμα
 εἶναι, ὅτι ὁ ἐργάτης δύναται νὰ εἶναι καθαρῶτατος διὰ δα-
 πάνης 3 $\frac{1}{4}$ φρ. κατὰ μῆνα εἰς τὴν ἐνδυμασίαν του καὶ ὅτι
 ἡ δαπάνη αὕτη ἐλαττοῦται εἰς τὰ $\frac{1}{3}$, ἂν πλύνη ἢ σύζυγός
 του, μὴ λογιζομένου δὲ καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐργασίας ταύ-
 τῆς, ἢ ἐν λόγῳ μνημαῖα δαπάνη καταπίπτει ἐτι μᾶλλον, εἰς
 85 λεπ. κατὰ μῆνα.

Ἐδώκαμεν ὡς ἐν σχεδιαγραφῆματι γενικὰς τινὰς ἰδέας
 περὶ κοινωνικῆς καθαριότητος. Περαινοῦντες δὲ τὸν λόγον
 ἐκφράζομεν τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ὡς ἐπὶ παντὸς ἐκπολιτευτι-
 κοῦ ζητήματος βλέπομεν τοὺς φίλους συμπολίτας βαδίζον-
 τες βήματι γοργῷ εἰς τὸ μέγα καὶ καλὸν τοῦ πολιτισμοῦ
 στάδιον, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος ἔχομεν δ' ἐλ-
 πίδος, ὅτι ἡ κοινωνικὴ ἀνάγκη τῆς καθαριότητος ταχέως
 θέλει ἐλκύσει τὸ ζωηρὸν αὐτῶν ἐνδιαφέρον.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΤΥΠΑΛΛΟΣ.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΑΛΙΡΡΟΙΑ.

Τὸ Γενικὸν Ληξιαρχεῖον (Registrar-General) ἐξέδωκε πρὸ ὀλίγου τὴν γενικὴν αὐτοῦ ἔκθεσιν περὶ τῆς κατὰ τὸ 1871 γενομένης τελευταίας ἀπογραφῆς, καί, ὡς συνήθως, τὰ ἐξαγόμενα αὐτῆς εἰσὶν ἄξια μελέτης.

Μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων φαίνεται ἡ τοῦ πληθυσμοῦ μεγάλη αὐξήσις κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1861 μέχρι τοῦ 1871 δεκαετῆ περίοδον, ἣτις οὐσιωδῶς ὑπερβαίνει τὴν προῦπολογισθεῖσαν. Ἐνῶ κατὰ τὴν τοῦ Ληξιαρχείου συνήθως ἀκριβῆ μέθοδον προῦπελογιζέτο διὰ τὸ ἔτος 1871 ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀγγλίας καὶ Οὐαλίας εἰς 22 422 080, ἡ ἐνεργηθεῖσα ἀπογραφή ἀπέδειξεν 22 712 266, τούτέστιν ἐπὶ πλέον 590 186, τοῦθ' ὅπερ ἀπαιτεῖ σαφῆσιν ἰναι. Ὁ ὑπολογισμὸς ἐβασίζετο ἐπὶ τῇ προῦποθέσει, ὅτι ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ καθ' ἑκάστην δεκαετηρίδα ἔβαινε κατὰ βαθμὸν μειώσεως, οὐσης ἀπὸ 1.53 τοῖς ἑκατὸν, μέχρις 1.45 κατὰ τὰ ἔτη 1811—21, καὶ ἀπὸ 1.23 μέχρις 1.14 κατὰ τὰ ἔτη 1851—61. Κατὰ τὴν τελευταίαν ὁμως ταύτην δεκαετηρίδα ἡ διακύμανσις τοῦ πληθυσμοῦ ὑπῆρξε κατὰ βαθμὸν αὐξήσεως, καὶ συνέπεια ταύτης ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος διαφορὰ μεταξὺ τοῦ προῦπολογισθέντος καὶ τοῦ πραγματικῶς ἀπογραφέντος πληθυσμοῦ. Τὸ ληξιαρχεῖον παρέχει ἡμῖν τὸν λόγον τῆς κυριώδους αἰτίας, ἣτις διετάραξε τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοῦ. Ὁ λόγος δὲ οὗτος κατ' οὐσίαν εἶναι ἐκεῖνος, ὃν καὶ ὁ Economist πρὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου (ιδ. φυλ. 18 Ἰουνίου 1870) εἶχεν ὑποδείξει, ὅπως ἐξηγήσῃ τότε, ὅτι ἐφαίνετο αὐτῶ λίαν σπουδαία διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ποσοστοῦ τῶν γάμων καὶ τοῦ πληθυσμοῦ. Ἄλλ' ὅ,τι τότε μόνον ὡς ὑπόθεσιν ἠδύνατό τις νὰ προβάλλῃ, φαίνεται τῶρα ἀποδειχθὲν δι' ἐπισήμου ἐρεῦνης· τὸ γεγονός δὲ ὡς καὶ αἰ συνέπεια αὐτοῦ δύνανται ἤδη κατὰ πλάτος νὰ συζητηθῶσιν.

Ἡ κυρία αὐτῆ αἰτία εἶναι ὅτι κατὰ τὴν δεκαετηρίδα ταύτην (1861—71) ἐγένετο πολυάνθρωπος ἐπάνοδος 251 984 μεταναστατῶν εἰς Ἀγγλίαν, ἐξ οὗ περ δικαιολογεῖται τὸ ἡμισυ περίπου τῆς ὀλικῆς διαφορᾶς, τοῦ ὑπολοίπου ἐτέρου ἡμίσεος ἐκ τοῦ πλεονασμοῦ ἐξηγουμένου δι' ἄλλων λόγων, οἷος εἶναι μεγαλείτερόν τι ποσὸν τῶν γάμων καὶ τῶν γεννήσεων.

Πρὸς τοῖς μετανάσταις, περὶ ὧν ὑπάρχει σημείωσις ἐν τῇ ἀπογραφῇ, ὡς ἐκ τῆς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα, καίτοι γεννηθέντα ἀλλαχοῦ, κατοικοῦσιν ἐν Ἀγγλίᾳ, ὑποτίθεται ὅτι ἐγένετο εἰσροή τις Ἀγγλῶν ἀποικησάντων πρότερον εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν, καὶ οἷτινες οὐδαμῶς ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν. Εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς ἐξηγήσεως ταύτης φθάνει τις δι' ἀντιπαράθεσεως καὶ συγκρίσεως τῶν καταστατικῶν πινάκων. Καὶ πρῶτον τὸ Ληξιαρχεῖον ἀρύεται αὐτὴν ἐξ ἀναλύσεως τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀπογραφικῶν ἐξαγομένων. Ὑπάρχουσι γνωστοὶ τινες ἀριθμοὶ, εἰς τὴν ἀκριβείαν τῶν ὁποίων δύναται τις νὰ ἔχῃ πᾶσαν πεποίθησιν, οἷτινες ὄφειλον νὰ χορηγῶσι τὸν λόγον τῆς τοῦ πληθυσμοῦ αὐξήσεως ἐντὸς δεδομένης χρονικῆς περιόδου, ἐὰν μὴ οὐδεμία ἐγένετο ἐπάνοδος (εἰς Ἀγγλίαν) ἀνθρώπων γεννηθέντων μὲν ἐν Ἀγγλίᾳ, ὀριστικῶς ὁμως ἀποικησάντων ἢ ἀπελθόντων, ὅπως διαμείνωσιν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Οἱ γνωστοὶ οὗτοι ἀριθμοὶ ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον γεννήσεων, προστιθεμένων τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰς Ἀγγλίαν μεταναστῶν, καὶ ἀφαιρουμένων τῶν θανάτων καὶ τῶν ἐξ Ἀγγλίας μεταναστῶν. Ἐὰν ἡ εὐρεθεῖσα αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι μείζων τῆς δεικνυμένης διὰ τῆς προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως τῶν τελευταίων ἀριθμῶν, ἡ διαφορὰ πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἢ εἰς ἐσφαλμένην ἀρίθμησιν τῶν γεννήσεων, θανάτων καὶ μεταναστεύσεων, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἀδύνατον ἐν Ἀγγλίᾳ, ἢ εἰς τὴν ἐπάνοδον μεταναστῶν.

Ἐὰν οὕτω καταρτίσωμεν τοιαύτην τινα ἀρίθμησιν, θέλει μετ' ἀκριβείας φανῆ ἡ ἀνωτέρω ὑπερβολὴ τῆς ἐξακριβω-

θείσης πρὸς τὴν ὑπολογισθεῖσαν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ :		
Γεννήσεις, ἀπὸ τοῦ 1864 μέχρι τοῦ 1871,...	7 636 233	
Μετανάσται εἰς Ἀγγλίαν.....	237 544	
		<u>7 873 777</u>
ἐξ ὧν ἀφαιρηθῶσαν		
θάνατοι, κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον, 4 794 498		
μετανάσται ἐξ Ἀγγλίας.....	649 742	
ὑπολογιζόμενοι μετανάσται εἰς		
Σκωτίαν, Ἰρλανδίαν κ.τ.λ.....	53 854	5 498 094
καθ' ὑπολογισμόν αὐξήσις.....	2 375 683	
πραγματικὴ αὐξήσις.....	2 627 667	
διαφορὰ ὑπὲρ τῆς πραγματικῆς αὐξήσεως.....	251 984	

Ὅθεν ἢ μὴ δικαιολογηθεῖσα εἰσέτι αὐξήσις εἶναι 251 984, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος λόγος διὰ τοῦ ὁποίου δυνάμεθα νὰ τὴν ἐξηγήσωμεν, ἐκτὸς τῆς ἐπιστροφῆς μεταναστῶν.

Τὰ ἀνωτέρω ἀρυόμεθα ἐξ αὐτῆς τῆς ἐκθέσεως τοῦ Γενικοῦ Ληξιαρχείου, καὶ τὸ ἀκριβὲς τῶν ἀριθμῶν τούτων ἐπεβεβαιώθη δι' ἄλλης ἐκθέσεως, γενομένης ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Μεταναστεύσεων, ἅμ' ὡς ἡ προσοχὴ αὐτῆς εἰλκύσθη εἰς τὸ πιθανόν γεγονός τῆς ἐπανόδου μεταναστῶν. Κατὰ τὰ μέχρι τοῦ 1872 δέκα τελευταία ἔτη ὁ ἀριθμὸς τῶν μεταναστῶν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τοὺς λιμένας τοῦ Λονδίνου, τῆς Λιβερπούλης καὶ τῆς Γλασκόβης, ἦτο 342 647, δεικνύει δ' αὐξήσιν ἀπὸ 47 565 περίπου κατὰ τὸ 1863 μέχρι 45 016 κατὰ τὸ 1871 (κατὰ τὸ 1872 ἐπῆλθε μικρὰ τις μείωσις μέχρι 41 689)· καὶ ἐπειδὴ ὀλίγοι μετανάσται εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀποθιβάζονται εἰς ἄλλους ἢ τοὺς πρόμνημονευθέντας λιμένας, οἱ ἄνω ἀριθμοὶ θεωροῦνται παρὰ τοῦ K. Walker, ἐνὸς τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Μεταναστεύσεων, ἀρκούντως ἀκριβεῖς. «Ἀτυχῶς (λέγει ὁ K. Walker) ἡ ἐθνικότης τῶν μεταναστῶν τούτων δὲν διακρίνεται καὶ οὔτε ἔχομεν τὰ μέσα, ὅπως ἐξακριβώσωμεν τὸν

ἀριθμὸν τῶν Ἀγγλῶν, ἀλλ' εἰκάζω ὅτι ἡ μεγάλη πλειονότης σύγκειται ἐξ Ἀγγλῶν, Καναδῶν καὶ Ἀμερικανῶν. Ὅποια ὅμως ἡ τοῦ ἀριθμοῦ τούτων ἀναλογία μοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ εἶπω.» — Ἀλλὴν περίστασιν ἐπιβεβαιούσαν τὸ ἀνωτέρω συμπέρασμα δύναται τις ν' ἀρυσθῆ ἐκ τῆς καταστατικῆς τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς (αἱ ὁποῖαι εἶναι ὁ κυριώτερος τόπος, εἰς ὃν οἱ ἐξ Ἀγγλίας μετανάσται ἀπέρχονται), ὅτι δηλαδὴ οἱ μετανάσται δὲν διαμένουσι πάντοτε ὀριστικῶς ἐκεῖ. Οὕτως ἐκ τῆς ἀπογραφῆς τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν (κατὰ τινὰ σημείωσιν ἐν σελίδι 58 τοῦ παραρτήματος τῆς ἀνά χειρᾶς ἐκθέσεως) προκύπτει ὅτι «235 094 ἄτομα, γεννηθέντα ἐν Ἀγγλίᾳ, πρέπει νὰ μετηνάστευσαν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας καὶ νὰ ἐμείναν ἐκεῖ, εἴτε ν' ἀντεκατεστάθησαν ὑπὸ ἄλλων, κατὰ τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τῶν ἀπογραφῶν τοῦ 1860 καὶ τοῦ 1870. Ἀλλ' αἱ καταστατικαὶ τῶν Ἀγγλικῶν μεταναστεύσεων ἀναφέρουσιν, ὅτι κατὰ μὲν τὰ δέκα ἔτη 1854—60 οὐχὶ ἦττονες τῶν 624 841 μεταναστῶν, ἐν Ἀγγλίᾳ γεννηθέντων, ἀνεχώρησαν διὰ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας, κατὰ δὲ τὰ ἔτη 1864—70 ἐπίσης 365 444. Ὡστε ὁ ὀλικὸς ἀριθμὸς γεννήσει Ἀγγλῶν μεταναστῶν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐξετασθέντα εἴκοσιν ἔτη ἦτο 989 955, ἀφαιρουμένων δὲ 474 797 μεταναστῶν ἀπομεινάντων ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἀριθμηθέντων κατὰ τὰ ἔτη 1850, 1860 καὶ 1870, ὑπολείπονται 518 158, οἵτινες πρέπει νὰ ἐγκατέλειψαν τὰς Ἠν. Πολιτείας, καὶ ἢ νὰ ἐπανέκαμψαν εἰς Ἀγγλίαν ἢ ν' ἀπῆλθον εἰς ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου.»

Οὕτως ἔχομεν τρεῖς πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν συμβαλλούσας μαρτυρίας περὶ ἀμπώτιδος τοῦ ἐξ Ἀγγλίας μεταναστευτικοῦ ρεύματος· α') τὸν ἐξακριβωθέντα ὑπὲρ τὸ προυπολογισθὲν ὄριον πλεονασμὸν τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος ἄλλως πως δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῆ· β') τὴν παρὰ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Μεταναστεύσεων χορηγουμένην μαρτυρίαν περὶ ἐπιστροφόντων μεταναστῶν· καὶ γ') τὴν μαρτυρίαν, ἣν ἔχομεν ἐκ τῆς ἀπογραφῆς τῶν Ἠνωμέ-

νων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὅτι δηλαδὴ ὅλοι οἱ ἐκεῖσε ἀπερχόμενοι μετανάσται δὲν ἀποκαθίστανται πάντοτε ἐν τῷ τόπῳ. Περιττὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ σύνολον τῶν ἄνω μαρτυριῶν ἐπιβεβαιοῦται καὶ ὑπὸ γνωστῶν γεγονότων τοῦ καθημερινοῦ βίου. Ὅστις ζῆ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν ὁποίᾳ δὴποτε τῆς κοινωνίας τάξει, συχνότατα ἀπαντᾷ ἢ ἀκούει περὶ μεταναστῶν, οἵτινες ἐπέστρεψαν καὶ βεβαίως οἱ πλεῖστοι δὲν ἐλησμόνησαν, ὅτι ὁ κατὰ τὸ παρελθὸν φθινόπωρον ἐπισυμβὰς πανιχός, καὶ μᾶλλον τούτου ἢ ἐπακολουθήσασα κατάπαυσις τῶν ἔργων πολλῶν τῆς βιομηχανίας εἰδῶν, παρεκίνησε πολλοὺς ἐν Ἀγγλίᾳ γεννηθέντας, εἰς Ἀμερικὴν δὲ νεωστὶ ἢ καὶ πρὸ καιροῦ μεταναστεύσαντας ἐργάτας, νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια.

Ποία ἢ αἰτία τῆς τοιαύτης διακυμάνσεως τοῦ πληθυσμοῦ; Ἐνῶ ἀφ' ἐνός ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1851—60 εἰσελθόντων εἰς Ἀγγλίαν ἦτο μόνον 74527 ἄνθρωποι, ὁ δὲ κατὰ τὰ 1861—70 πλέον ἢ τριπλάσιος, ἦτοι 252 000, ἀφ' ἐτέρου ὁ διευθυντὴς τοῦ Γενικοῦ Ληξιαρχείου σπεύδει νὰ συμπεράνη, ὅτι «ἡ παροῦσα ἑκτακτος αὔξησις εἶναι λίαν πιθανῶς ἀποδοτέα, τὸ μὲν, εἰς τὴν ἐπιστροφὴν ἀνθρώπων ἐν Ἀγγλίᾳ μὲν γεννηθέντων, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διατριβόντων ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Εὐρώπῃ, τὸ δὲ, εἰς τὴν ἐπάνοδον μεταναστῶν ἐκ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ἐν γένει ἐξ αἰτίας τοῦ ἐκεῖ μὲν ἐμφυλίου πολέμου, τοῦ μεσολαβήσαντος κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, ἐν Γαλλίᾳ δὲ καὶ τῇ λοιπῇ ἡπειρωτικῇ Εὐρώπῃ ἕνεκα ἐλλείψεως ἀσφαλείας, ἐξ ἧς ἐταράχθη ἢ τακτικὴ πορεία τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου.»

Χωρὶς βεβαίως ν' ἀμφισβητήσωμεν, ὅτι αἱ ἐν λόγῳ αἰτίαι ἐξήσκησαν ἐπιρροὴν τινα εἰς τὴν διακύμανσιν ταύτην τοῦ πληθυσμοῦ, φρονοῦμεν, ὅτι ἄλλα ἰσχυρότερα καὶ διαρκέστερα αἰτία πρέπει νὰ ἐπεβοήθησαν αὐτήν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκεῖθεν μεταναστῶν ἔλαβε τὰς μεγαλειτέρας αὐτοῦ διαστάσεις οὐχὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ἀλλὰ μετὰ τὸ πέρας αὐτοῦ. Τῷ ὄντι οἱ ἀριθμοὶ

τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Μεταναστεύσεων καθ' ὅλην τὴν μεταξὺ 1863 καὶ 1872 χρονικὴν περίοδον ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς εἰς τὸ Ἡνωμένον βασιλεῖον τῆς Μ. Βρετανίας εἰσελθόντας μετανάστας.

1863.....	17 565	1868.....	33 626
1864.....	25 836	1869.....	36 047
1865.....	33 543	1870.....	41 528
1866.....	34 122	1871.....	45 061
1867.....	36 646	1872.....	41 689

Ὁ Ἀμερικανικὸς ἐμφύλιος πόλεμος ἐπερατώθη κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1865, ἦτο δὲ εἰς τὴν ἀκμὴν αὐτοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1863—64, ὥστε ἵνα ἀποδοθῇ αὐτῷ ἐπάνοδος μεταναστῶν εἰς Ἀγγλίαν, ἔπρεπεν αὕτη τότε νὰ ἐλάμβανε χώραν· ἀλλὰ κατ' ἐκεῖνα ἀκριβῶς τὰ ἔτη ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς Ἀγγλίαν εἰσελθόντων ἦτο μικρότερος τοῦ καθ' ὅλην τὴν ἐν λόγῳ δεκαετηρίδα κατὰ μέσον ὄρον ἐπικρατήσαντος. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἠπείρῳ ἑλλειψιν ἀσφαλείας, ἐπὶ δύο μόνον μῆνας κατὰ τὸ ἔτος 1866 καὶ ἐπὶ ἄλλους δώδεκα περίπου κατὰ τὰ ἔτη 1870—71 ὑπῆρξε πραγματικὴ τοιαύτη ἑλλειψις, ὅπως ἀναγκάσῃ ἀριθμὸν τινα Ἀγγλῶν, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀποκατεστημένων, νὰ ἐπιστρέψωσιν οἴκαδε.

Ὅπως δὴποτε παραθέττομεν πίνακα, ἐκ τοῦ ὁποίου πᾶς τις πείθεται, ὅτι ἡ Ἀγγλία, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν τελευταίων εἴκοσιν ἐτῶν (1851—71), ἐλάχιστα ἐζημιώθη ἐκ τῶν κατ' αὐτὰ μεταναστεύσεων· κατὰ τὴν δευτέραν μάλιστα δεκαετηρίδα τῆς ἐν λόγῳ περιόδου ἢ ἀριθμητικὴ ζημία ὑπῆρξεν οὐσιωδῶς μικρότερα, ἀκριβῶς κατὰ 1/4, τῆς ἐπὶ τῆς πρώτης. Οὕτω κατὰ μὲν τὰ ἔτη 1851—61 ὁ ἀριθμὸς τῶν μεταναστῶν ἦτο.....683 000 οἱ εἰς Ἀγγλίαν ἐλθόντες ὡς μετανάσται (συμπεριλαμβανομένων τῶν ἀπὸ Ἰρλανδίας καὶ Σκωτίας)..... 328 938

ἐπανακάμψαντες μετανάσται..... 74 527 403 465
Καθαρὰ ἀριθμητικὴ ζημία ἐπὶ δέκα ἔτη.....279 535

ἤτοι κατὰ μέσον ὄρον περί τὰς 28 000 ἀνθρώπων κατ' ἔτος.
 Κατὰ δὲ τὰ ἔτη 1864—71 μετανάσται.....703 000
 μετανάσται εἰς Ἀγγλίαν (ὡς ἀνωτέρω) 238 000
 ἐπανακάμψαντες μετανάσται.....252 000 490 000

καθαρὰ ἀριθμητικὴ ζημία ἐπὶ δέκα ἔτη.....213 000

ἤτοι κατὰ μέσον ὄρον, περί τὰς 21 000 ἀνθρώπων κατ' ἔτος.

Ἐκ τούτων ἐπεταί, ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν εἶναι χώρα, ἐξ ἧς ἀθρόοι φεύγουσιν οἱ ἄνθρωποι, καθὼς ἐπίσης καὶ ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἐκ τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἀπερχομένων πείθονται ἐν τέλει, ὅτι θὰ ἦτο καλλίτερον δι' αὐτοὺς, εἰ ἐμμενον εἰς τὸ πατρίον ἔδαφος.

ΔΗΜ. Γ. ΜΑΚΚΑΣ.

ΠΛΑΣΤΙΓΞ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ.

Ἐὰν προσέξωμεν εἰς τὰς ἡμερησίας τῶν ἀνθρώπων συναλλαγὰς, εἶναι τίς ἐπὶ τοσοῦτον πωλητῆς ἐφ' ὅσον εἶναι καὶ ἀγοραστῆς. Ἐὰν ἐπιθυμῇ ἵππον καὶ ἀγοράζει αὐτὸν δίδων ἀργύριον, ἄλλος ἐπιθυμεῖ ἀργύριον καὶ ἀγοράζει αὐτὸ δίδων ἵππον. Ὁ ἀρχαῖος λοιπὸν τύπος τῆς ἀνταλλαγῆς ἐπολιτίσθη διὰ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ νομίσματος, ἀλλὰ δὲν μετεβλήθη. Ἐκτὸς δὲ περιπτώσεως ὄψεως, ἀρπαγῆς ἢ ἐπαιτείας, τὸ πᾶν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ συναλλαγῇ συνίσταται εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν ἀνταξίων.

Ἡ ἔννοια αὕτη εἶναι οὐσιωδῶς σχετικὴ καὶ μέχρι τοιούτου μάλιστα βαθμοῦ, ὥστε τὸ δικαίωμα αὐτὸ τοῦ ἐν τῇ συναλλαγῇ ἰσχυροτέρου λειτουργεῖ ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ ὑπὸ τοὺς νόμους τῆς κοινωνίας. Ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀγορασταὶ καὶ πωληταὶ ἴστανται ἀπέναντι ἀλλήλων ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἐν ἰσορροπίᾳ ἢ πλάστιγξ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν τιμῶν, κατὰ τὸν Galiani ὁ πρῶτος ἀνοίξας τὸ στόμα του, ἵνα ζητήσῃ τὸ ἀλλότριον, φουσᾷ ἐπὶ τοῦ ἀντικρυ μέρους τῆς πλάστιγξος, τὸ ὅποιον οὕτω καθίσταται βαρύτερον καὶ ἐπομέ-

νως πολυτιμώτερον. Ὁ ἰσχυρότερος λοιπὸν εἶναι ὁ δυνάμενος νὰ ἀνθέξῃ πλειότερον εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς προμηθείας τοῦ ἀλλοτρίου πράγματος. Πόση ποικιλία κατὰ τὴν ἐποψίν ταύτην! Ὅταν περί τὰς ἀρχὰς τοῦ 1873 οἱ πωληταὶ τῶν Ἀθηναϊκῶν μετοχῶν ἦσαν ἀναμφισβητήτως ἰσχυρότεροι τῶν ἀγοραστῶν, οὗτοι ὑπέκοντες εἰς τὴν τακτικὴν τῆς ἀσθενείας, ὑπερηκόντιζον διὰ τῆς πυρετωδούς πνοῆς αὐτῶν τὸ ἀντίθετον βᾶρος τῆς πλάστιγξος. Ὅταν ὅμως ἡ ἰσχὺς (ιδιότροπος πάντοτε ἐρωμένη) ἐγκατέλειψε τὰς τάξεις τῶν πωλητῶν, οἱ ἀγορασταὶ οὐδαμῶς ἔδειξαν φιλάνθρωπότερα αἰσθήματα πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς πλάστιγξος καταπεπονημένην πνοὴν τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν.

Ἐν γένει ἐκτὸς τῆς ἀτομικῆς παρ' ἐκάστῳ συναλαττομένην ἐπόψεως συντρέχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ σύνολον τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ κυκλοφορουσῶν ἰδεῶν. Μετὰ τὰς ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας ἀναπτύσσει ἡ ἐποχὴ π. χ. τῆς σιτοδείας, πολλάκις ἢ ἀφθονωτέρα σιτοπαραγωγὴ δὲν ἐπιτρέπει τοιαύτην κατάπτωσιν εἰς τὰς τιμὰς, ὅποια βεβαίως θὰ ἐπῆρχετο ἂν ἡ εὐφορία δὲν εἶχε πρὸ αὐτῆς τὰ φοβερά τῆς κοινωνικῆς συμφορᾶς ἴχνη. Παρητηρήθη ἐν Γαλλίᾳ, τῆς ὁποίας ἡ κατὰ τὰ ἔτη 1817 παραγωγὴ 48 ἑκατομμυρίων ἑκατολίτρων σίτου ἐξετιμήθη ἀντὶ 2 046 ἑκατομ. φράγκων, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἐν ἔτει 1820 παραγωγὴ 44 $\frac{1}{2}$ ἑκατομ. ἑκατολίτρων ἐξετιμήθη πολὺ κάτω τοῦ ἡμίσεος, ἀντὶ 895 ἑκατομ. φρ. Ὁ λόγος εἶναι, ὅτι κατὰ τὸ 1846 εἶχε καταλάβει δεινὴ τὸν τόπον σιτοδεία, ἐνῶ κατὰ τὸ 1849 εἶχε προηγηθῆ σπουδαία ἐφορία.

Ἀπέναντι τῶν καταχρηστικῶν, οὕτως εἰπεῖν, τάσεων τούτων τῶν ἐν τῇ συναλλαγῇ ἰσχυροτέρων, ἀτόμων, τόπων ἢ ἐποχῶν, παρίσταται ἡ μεγάλῃ τοῦ πολιτισμοῦ δύναμις. Ὅσον αὕτη ἐμπεδοῦται καὶ ἀναπτύσσεται, τόσον τὸ δικαίωμα τοῦ ἰσχυροτέρου χαλιναγωγεῖται. Ὁ πλοίαρχος π. χ. ὅστις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, μετακομίζων τὰ ἐμπορεύματά του διὰ τῆς εὐεργετικῆς ἅμα δὲ καὶ τυχηρᾶς τῶν ἀνέμων βοήθειας εἰς τόπον ἐν μεγάλαις

διατελοῦντα στερήσεσιν, ἐποίει κέρδη ἀμύθητα, ἀνήκει πλέον εἰς λίαν μεμακρυσμένην ἱστορικὴν ἐποχὴν μετὰ τὸ ὀριστικῶς νῦν ἐπικρατήσαν σύστημα τῆς τηλεγραφικῆς καὶ ἀτμοκινήτου συγκοινωνίας. Μόλις ἐν αὐτῷ αἱ ἀνάγκαι ὀμλήσωσι καὶ πρὶν εἶτι, ἅμα τὸ ἐμπόριον τὰς προαισθανθῆ, εὐθὺς σχηματίζεται ἀνάλογον ρεῦμα προμηθευτῶν, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου τὰ πτερὰ τῆς ἰσχύος συστέλλονται, ἵνα ἀποκοπῆ οὕτως ἢ κατὰ τὰ ἐνόητα μᾶλλον ἐπεικῆς τῶν πραγματειῶν τιμῆ.

Ὁ κύριος ἄξων, περὶ ὃν ἐν πολιτισμένη καὶ ὑπὸ νομίμους ἐγγυήσεις περιόδῳ στρέφονται οἱ κύκλοι τῶν τιμῶν, ἀποτελεῖται ἐκ τῆς φυσικῆς σχέσεως μεταξὺ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως τῶν συναλασσομένων πραγμάτων. Ἐὰν ὑπετίθεντο εἰς δύο στρατόπεδα παρατεταγμένοι οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ πωλήσωσι καὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀγοράσωσιν, ὑπελογίζετο δὲ εἰς δύο ποσότητας τὸ σύνολον τῶν ἐκατέρωθεν ἐπιθυμιῶν, εὐκολον ἦτο ἐκ τῆς ἀντιπαραθέσεως τῶν δύο ἀριθμῶν νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς μείζονος ἰσχύος τῆς ζητήσεως ἢ τῆς προσφορᾶς. Ὅλη ἡ τέχνη τοῦ ἐμπορίου εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου συνίσταται διὰ τῆς μεθόδου τῶν προσεγγίσεων. Ἐὰν ἠπατήθη, πληρόνει κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκκαθαρίσεως. Ἐὰν ἐπέτυχεν εἰς τοὺς προὔπολογισμοὺς αὐτοῦ, θησαυρίζει.

Δὲν ἀρκεῖ, ὡς παρατηρεῖ ὁ Roscher (Ἐργαὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας § 100), ὁ ἀριθμὸς τῶν ζητουμένων ἢ προσφερομένων πραγμάτων ἀπαιτεῖται ἡ ψυχὴ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖ ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη ἔντασις αὐτῶν. Χίλιοι κάτοχοι τῆς πραγματείας τὴν ὁποίαν ζητῶ εἶναι μὴδὲν ἀπέναντι ἐνός, ὅταν ἐκεῖνοι μὲν δὲν δίδουσιν αὐτήν, οὗτος δὲ τὴν προσφέρει. Ἡ ἔντασις τῆς ζητήσεως καὶ τῆς προσφορᾶς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀνάγκης, ἣτις κινεῖ ἀμφοτέρας. Κατὰ τοῦτο ἡ φυσιολογία τῶν τιμῶν περιέχει ποικιλλοτάτας ὄψεις. Ὁ ἀμπελοργὸς π. χ. ὅστις δὲν ἔχει τὴν εὐκολίαν τῆς ἀποταμιεύσεως, προτιμᾷ νὰ πωλήσῃ τὸν οἶνον του καὶ ἀντὶ 3 λεπτῶν

τὴν ὀκᾶ, ὡς συνέβη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν Τριπόλει. Ἐὰν δὲ κατὰ τοῦτο ὁ πωλητὴς τιμαλφῶν ἀντέχει πλειότερον, ὅποια ὁμῶς σύγκρισις μεταξὺ τοῦ σιτοπαραγωγοῦ καὶ τοῦ ἀδαμαντοπώλου ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς ἐντάσεως τῆς ζητήσεως! Ἐνῶ μυριάδας στομάτων ζητοῦσι τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ὀλίγιστοι χεῖρες εἶναι δυστυχεῖς, διότι δὲν φέρουσι τὰ δεσμὰ τῶν πολυτίμων δακτυλίων.

Ἐν γένει ἐπὶ κανονικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἡ μὲν παραγωγικὴ τῆς πραγματείας δαπάνη ἀποτελεῖ τὸν ἕνα πόλον τῆς σφαιράς τῶν τιμῶν (ὑποτίμησις), ἡ δὲ ἀναγκαιότης τῆς πραγματείας τὸν ἕτερον (ὑπερτίμησις). Ἐνῶ πρὸς τὸν πρῶτον στρέφονται τὰ ὄμματα τῶν ἀγοραστῶν, πρὸς τὸν ἕτερον ἀποβλέπουσιν ἰδιαιτέρως οἱ πωληταί. Ζωηρότης ἀναγκῶν καὶ ἄφθονα μέσα πρὸς θεραπείαν αὐτῶν εἶναι τὸ ἰδανικόν τῆς ἀγορᾶς τῶν πωλητῶν. Ἀπ' ἐναντίας αἱ δαπάναι τῆς παραγωγῆς εἶναι ὁ καθολικὸς σκοπὸς τοῦ κοινοῦ τῶν ἀγοραστῶν. Τοιαῦται αἱ καθολικαὶ τάσεις τῆς οἰκονομικῆς ἁρμονίας. Ἐὰν δὲν λείπουσιν αἱ ἐξαιρέσεις τῆς διαταρᾶξεως αὐτῆς μέχρι τοῦ σημείου, καθ' ὃ ἡ τιμὴ καταβαίνει ὑπὸ τὴν δαπάνην τῆς παραγωγῆς, ἡ ἀναβαίνει ὑπὲρ τὸ μέτρον τῆς ἀνάγκης καὶ τὰ μέσα τῆς θεραπείας αὐτῆς, αἱ ἐξαιρέσεις αὗται εἶναι παροδικὰ φαινόμενα ἐν ἐποχαῖς οἰκονομικῶν τρικυμιῶν, μετὰ τὰς ὁποίας ἀποδεικνύεται, ὅτι αὐτὸ τὸ ὄργανον τῆς καταστροφῆς ἐπαναφέρει ἐκ νέου τὴν ἁρμονίαν.

ΧΡΟΝΙΚΑ.

Τὰ δύο τρίτα τοῦ ἔτους παρήλθον ἀνευ προὔπολογισμοῦ. Ἐὰν ἐξαιρέσωμεν ἕνα φαρμακοποιὸν τῶν Ἀθηνῶν, ὅστις, ἀρνηθεὶς νὰ πληρώσῃ τὸν φόρον του λόγῳ ἐλλείψεως προὔπολογισμοῦ, ἠναγκάσθη διὰ τῆς βίας, οἱ λοιποὶ φορολογούμενοι ὑπέκυψαν ἀγογγύστως εἰς τὴν δύναμιν τῶν εἰσπρακτῶρων.

— Δὲν ὑπάρχει ἀμφισβολία, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς συντηρήσεως τῆς

ἐπικρατείας κείται ἀντικρυ τῆς συνταγματικῆς ἀληθείας. Ἄλλ' ὅταν λαός τις θέλει ἀμφοτέρως, πρέπει νὰ εὑρεθῇ τρόπος, ἵνα μὴ συντριβῆται ἢ μὲν εἰς τοὺς πόδας τῆς δέ. Σύνταγμα χωρὶς προεπιψηφισιν προϋπολογισμοῦ εἶναι πλεον χωρὶς ἀτυόν καὶ χωρὶς ἰστία. Ἐάν κινήται, τὸ ὀφείλει εἰς τὴν βίαν τῶν ἀνέμων καὶ τὸν σάλον μᾶλλον τῶν κυμάτων ἢ εἰς τὴν ἀξίαν τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης.

— Ἐνώπιον τῶν νεωτέρων τάσεων τῆς ἡμετέρας κοινωνίας ἀπορεῖ τις διὰ τὴν ἐν τῷ διοικητικῷ αὐτῆς πνεύματι ὀλοσχερῇ σχεδὸν καθυστέρησιν τῆς περὶ τὰς τέχνας ἐκπαιδεύσεως. Κατὰ τοῦτο ἡ Ἰταλικὴ πρακτικὴ εἶναι σοφωτάτη διδάσκαλος, διότι περιέχει 295 τεχνολογικὰ σχολεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων 63 συντηροῦνται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, 70 ὑπὸ τῶν δήμων καὶ 162 ὑπὸ τῶν δήμων ὁμοῦ καὶ τῆς Κυβερνήσεως. Ἴνα κρίνῃ ἕκαστος περὶ τῆς ἐν ταῖς σχολαίαις τούτοις ἐργασίας, ἀρκεῖ ἡ σημείωσις, ὅτι ἐν μόνοις τοῖς πρώτοις 63 κατὰ τὸ 1871—72 ἐδιδάχθησαν 6 188 άτομα.

— Ἡ πολιτικὴ φιλία τοῦ αὐτοκρατορισμοῦ τῆς Ρωσσίας πρὸς τὸν δημοκρατισμὸν τῆς Ἀμερικῆς δὲν ἐμπόδισε τὸν πρῶτον νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ ἐπ' ἐσχάτων τὴν Ἰσπανικὴν δημοκρατίαν, ἀντιτιθέμενος πρὸς τὰς Γερμανικὰς περὶ τούτου ἰδέας. Σπουδαῖον σύμπτωμα μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων τῆς Ἄρκτου αὐτοκρατοριῶν, τὸ ὁποῖον, ἐάν κρίνωμεν ἐκ τῆς γενικῆς τῶν συμφερόντων τάσεως, ἐξηγεῖ πολλὰ μυστήρια τῶν περαιτέρω σχέσεων τῆς Ἄρκτου πρὸς τὴν Μεσημβριαν ἀπὸ τῆς μιᾶς πρὸς τὴν ἑτέραν τῶν δύο ἄκρων τῆς Εὐρώπης χερσονήσων, τῆς Ἰσπανικῆς ἤτοι καὶ τῆς Ἑλληνικῆς.

— Ἡ προξενικὴ δικαιοδοσία τῶν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ ἀλλοδαπῶν εἰσέρχεται εἰς νέαν ἐντελῶς φάσιν κατὰ πρῶτιστον λόγον ἐνδιαφέρουσαν τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἀπανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἀποτελοῦσι τὸν κυριεύοντα πληθυσμὸν. Ὅσαι ἐπικρατεῖαι εἶναι ἐφωδιασμέναι διὰ μεγάλης δυνάμεως ἢ ἔχουσιν ὀλίγους ὑπηκόους καὶ μικρὰ κατὰ τὰς ἡμετέρας θαλάσσας συμφέροντα, φαίνονται μᾶλλον εὐνοϊκαὶ εἰς κατάργησιν θεσμῶν, στηριζομένων εἰς προαιωνίους συνθήκας. Διαφέρει τὸ ζήτημα τῆς περαιτέρω βελτιώσεως τῆς προξενικῆς δικαιοσύνης ἀναλόγως τῶν ἐπιτοπιῶν ἐγγυήσεων καὶ τῶν καθολικῶν τοῦ ἐμπορίου ἀρχῶν.

Ἐν Κηφισῇ, 1 Σεπτεμβρίου 1874.